

MARCIN OKULSKI

ZABÓJSTWA TYPU KWALIFIKOWANEGO W POLSKIM I ROSYJSKIM PRAWIE KARNYM

Obowiązujący w Polsce kodeks karny¹, wbrew tradycji ukształtowanej przez poprzedzające go regulacje z 1932² i 1969 r.³, wyodrębnia obok typu podstawowego zabójstwa (art. 148 §1 k.k.) oraz typów uprzywilejowanych (art. 148 § 4, art. 149, art. 150 k.k.) także jego kwalifikowane typy. Na tle ustawodawstw europejskich nie jest to rozwiązanie odosobnione, jakkolwiek jego zasadność bywa często kontestowana. Niniejsze opracowanie stanowi przyczynek do ukazania istoty zabójstw typu kwalifikowanego nie tylko na tle uregulowań polskiego kodeksu karnego, ale w perspektywie poszerzonej o płaszczyznę rosyjskiego kodeksu karnego⁴. Jest ono także skromną próbą refleksji nad celowością tworzenia czy też rozbudowywania typologii ciężkich zabójstw.

Typy kwalifikowane przestępstw⁵ powstają w drodze „specjalizacji” typów podstawowych ze względu na stopień społecznej szkodliwości, któremu nie

---

MARCIN OKULSKI – asystent Katedry Kryminologii i Psychologii Kryminalnej, Wydział zamiejscowy Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL w Tomaszowie Lubelskim; adres do korespondencji: ul. Lwowska 80, 22-600 Tomaszów Lubelski.

¹ Ustawa z dn. 6.06.1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 ze zm.

² Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks Karny, Dz. U z 1932 r., nr 60, poz. 571.

³ Ustawa z 19.04. 1969 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r., nr 13, poz. 94 ze zm.

⁴ Уголовный кодекс РФ от 13.06.1996 г. № 63-ФЗ, Собрание законодательства Российской Федерации от 17.06.1996 г. № 25 s. 2954.

⁵ Por. W. W o l t e r, *Z rozważań nad kwalifikowanymi typami przestępstw*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 8-9, s. 25-26; J. K o c h a n o w s k i, *Przestępstwa kwalifikowane przez następstwa w kodeksie karnym*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 1, s. 62.

odpowiada już generalne ustawowe zagrożenie karą za typ podstawowy. Wśród nich wyróżnić można typy kwalifikowane przez dalsze następstwa, czyli przez znamiona dynamiczne wywołane zachowaniem się sprawcy oraz typy kwalifikowane przez okoliczności, czyli przez znamiona raczej statyczne, tkwiące w sposobie działania, w przedmiocie bezpośredniego działania, w modalnych elementach czynu, w samym sprawcy, w jego właściwościach czy nastawieniu. Typy kwalifikowane przez następstwa są z reguły zlepkiem dwóch przestępstw, w którym jeden człon stanowią znamiona określone w typie podstawowym, drugi – wywołane realizacją pierwszego członu dalsze skutki. Wywołanie dalszego skutku bez realizacji stanu wyjściowego, objętego typem podstawowym, stanowi z reguły przestępstwo dla siebie. W przypadku zaś typów kwalifikowanych przez okoliczności, element kwalifikujący bez znamion typu podstawowego jest pozbawiony samoistności. Wyrazem kwalifikacji typu⁶ jest surowsze w stosunku do typu podstawowego ustawowe zagrożenie karą. Zaostrzenie kary za typy kwalifikowane następuje z reguły poprzez podwyższenie zarówno dolnego, jak i górnego jego progu.

Idea wyodrębnienia kwalifikowanego typu zabójstwa zrodziła się w średniowiecznej włoskiej szkole prawa odwołującej się do wzorców prawa rzymskiego. Jej zacznik stanowiło pojawienie się pojęć *impetus* i *propositum*. W związku z ich analizą wyróżniono element konstytutywny dla kwalifikowanego typu zabójstwa – premedytacji. Terminem tym określano poprzedzające zabójstwo jego zaplanowanie (przemysłenie). Koncepcja zabójstwa premedytowanego zaistniała w okresie karolińskim, w myśli prawnej i ustawodawstwie okresu Rewolucji Francuskiej, postanowieniach Kodeksu Napoleona, a współcześnie w niemieckim kodeksie karnym, który tradycyjnie wyróżnia morderstwo (§ 211)⁷.

Przyjęcie tożsamości semantycznej terminów „morderstwo” oraz „zabójstwo typu kwalifikowanego” budzi pewne wątpliwości, których uzasadnienie łatwo odnaleźć w „pierwotnej przestrzeni” jego stosowania, bowiem słowo *ein Mord* (morderstwo) nie tylko na gruncie języka literackiego czy potocznego, ale także prawniczego i prawnego języka niemieckiego, z którego przecież pochodzi, rozumiane jest wielorako. Wielość znaczeń słowa „mord” nietrudno odczytać, analizując kontekst prawny jego użycia w dwóch niemieckojęzycznych kodeksach karnych – austriackim i niemieckim. Na ich gruncie dla

⁶ W o l t e r, dz. cyt., s. 27, 29.

⁷ Por. I. A n d r e j e w, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1980, s. 358 n.

określenia zabójstwa używa się słowa *Totschlag* (*totschlagen* – zabijać). W kodeksie karnym niemieckim *Totschlag* to typ podstawowy zabójstwa. Z przepisu § 212 tejże ustawy wprost przecież wynika, że zabójcą jest ten, kto nie popełnia morderstwa. Z kolei kodeks karny austriacki posługuje się terminem *Totschlag* dla oddania uprzywilejowanej postaci zabójstwa. Znamiona morderstwa zwerbalizowanego w § 212 niemieckiego kodeksu karnego wskazane zostały w jego § 221⁸. Wspomniany uprzednio austriacki kodeks karny w § 75 używa terminu „mord” dla określenia podstawowego typu zabójstwa.

Źródłosłów morderstwa (*ein Mord*) i mordercy (*Mörder*) zdeterminował brzmienie i znaczenie tych słów w języku polskim. Początkowo były to typowe kalki językowe – mord, morder – później morderz⁹. W obecnym brzmieniu słowa „morderstwo” i „morderca” traktowane są niekiedy w polskiej nauce prawa jako synonimy zabójstwa typu kwalifikowanego i jego podmiotu. Uzupełnienie leksykonu prawniczego o powyższe terminy, posiadające tak zwolenników¹⁰ jak i przeciwników¹¹, powoduje przyrost „bytów językowych” opisujących zjawiska już opisane. Wydawać się zatem może działaniem bezcelowym i niesprzyjającym stabilizacji „kręgosłupa” języka prawa oraz jego przejrzystości. Nie sposób jednak nie zauważyć, że wprowadzenie w miejsce opisowej formy zjawiska formy lakonicznej, treściowo identycznej, jest symptomem swoistej oszczędności środków wyrazu, pożądanej w języku prawnym i prawniczym. Niewątpliwie, zastąpienie prawnego zwrotu „zabójstwo typu kwalifikowanego” wyrazem „morderstwo” spełniłoby powyższy postulat „rezerwując” zarazem używanie słowa „zabójstwo” dla oznaczenia zabójstwa typu podstawowego oraz typów uprzywilejowanych. Niwelacja bogactwa semantycznego tego terminu na potrzeby prawa wiązałaby się ponadto, jak się wydaje, z koniecznością powołania ścisłej definicji prawnej morderstwa.

---

⁸ Por. R. K o k o t, *Zabójstwo ciężkie (kwalifikowane) w nowym kodeksie karnym*, „Państwo i Prawo” 1997, nr 11, s. 41.

⁹ Por. W. D o r o s z e w s k i (red.), *Słownik języka polskiego*, t. IV, Warszawa: PWN 1962, s. 835.

¹⁰ K. D a s z k i e w i c z, *Ciężkie zabójstwa (nowe regulacje w prawie karnym)*, „Monitor Prawniczy” 1997, nr 12, s. 480; L. G a r d o c k i, *Prawo karne*, Warszawa: C.H. Beck 2006, s. 223.

¹¹ M. T a r n a w s k i, *Zabójstwa w ujęciu projektu kodeksu karnego z 1993 r.*, RPEiS 1994, z. 1, s. 18.

Najnowszy polski kodeks karny z 1997 r., o czym wcześniej wspomniano, wyznaczył istotną zmianę w zakresie typizacji zabójstw. Wśród znanych wcześniejszym uregulowaniom odmian tego przestępstwa (zabójstwo typu podstawowego i uprzywilejowanego) wykreowano nową – zabójstwo typu kwalifikowanego (*ros. квалифицированное убийство*). Poszerzenie katalogu typów zabójstw w polskim kodeksie karnym o zabójstwo typu kwalifikowanego spotkało się z krytyką ze względu na zbyt kazuistyczne jego ujęcie¹² oraz brak różnicy w zakresie górnych granic sankcji w postaci kary 25 lat pozbawienia wolności i dożywotniego jej pozbawienia wobec zwykłego zabójstwa¹³. Zarzut nadmiernej kazuistyki postawić można również rosyjskiemu ustawodawcy, który w trzynastu punktach art. 105 cz. 2 zawarł wyczerpujący katalog odmian zabójstwa typu kwalifikowanego. Obroną przed takim zarzutem może być oczywiście twierdzenie, że poszerzenie katalogu typów zabójstw koresponduje w pewnym sensie z zasadą określoności prawa karnego stanowiąc czynnik orientacyjno-informacyjny w kwestii społecznej szkodliwości czynu sprzyjający celom prewencji ogólnej oraz trafnej, racjonalizowanej reakcji karnej. Pomimo tego niezrozumiała jest skłonność ustawodawcy do kazuistycznego ujmowania uwarunkowań zabójstwa ciężkiego, gdyż dopiero na tle konkretnego przypadku, a nie wyabstrahowanego modelu zachowania sprawcy, z całą ostrością ujawnia się obciążające znaczenie określonych okoliczności.

Zakres typu kwalifikowanego na płaszczyźnie polskiego prawa karnego wypełniają zabójstwa popełnione zgodnie z normatywnym opisem zawartym w art. 148 § 2 p. 1-4 k.k. jak również w § 3 tego przepisu¹⁴. Zgodnie z nim do zabójstw ciężkich zalicza się:

---

¹² D a s z k i e w i c z, dz. cyt., s. 480.

¹³ A. M a r e k, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa: Wyd. LEX a Wolters Kluwer Business 2007, s. 309.

¹⁴ Regulacja zabójstwa typu kwalifikowanego w polskim prawie karnym od chwili pojawienia się w k.k. z 1997 r. podlegała znaczącym „przeobrażeniom”. W pierwotnym ujęciu sprawca, realizujący znamiona typu kwalifikowanego z p. 1-4 art. 148 § 2 i 3 (znamiona te zostały zmodyfikowane ustawą z dn. 26.11.2010 – o czym dalej), podlegał karze pozbawienia wolności od 12 do 15 lat, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności. Na mocy art.1 p.15 ustawy z 27.07.2005 r. o zmianie ustawy-Kodeks karny, ustawy-Kodeks postępowania karnego i ustawy-Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. z 2005 r., nr 163, poz. 1363, art. 148 § 2 otrzymał brzmienie: „Kto zabija człowieka: 1) ze szczególnym okrucieństwem, 2) w związku z wzięciem zakładnika zgwałceniem albo rozbojem, 3) w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, 4) z użyciem broni palnej lub materiałów wybuchowych, podlega karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawie-

- a) zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem (art.148 § 2 p.1 k.k.);
- b) zabójstwo w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbójem (art. 148 § 2 p. 2 k.k.);
- c) zabójstwo w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie (art. 148 § 2 p. 3);
- d) zabójstwo z użyciem materiałów wybuchowych (art. 148 § 2 p. 4);
- e) zabójstwo jednym czynem więcej niż jednej osoby (art. 148 § 3 zd. 1);
- f) zabójstwo dokonane przez sprawcę, który był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo (art. 148 § 3 zd. 2);
- g) zabójstwo funkcjonariusza publicznego popełnione podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego (art. 148 § 3 zd. 3 i n.).

Sprawca zabójstwa dokonanego w warunkach obciążających z art. 148 § 2 i 3 podlega, na gruncie istniejącego obecnie stanu prawnego¹⁵, karze po-

---

nia wolności. Na mocy wyroku TK (zob. Wyrok TK z 16.04.2009, P11/8, OTK-A 2009, nr 4, poz. 49 (Dz.U. z 2009 r., nr 63, poz.533)), będącego „odpowiedzią” na pytanie prawne Sądu Apelacyjnego w Krakowie, wspomniany art. 1 p.15 powołanej wyżej ustawy z 27.07.2005 r. został uznany za niezgodny z art. 118 ust. 1 i art. 119 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2.04.1997 r., Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483) przez to, że został uchwalony przez Sejm bez dochowania trybu wymaganego do jego wydania (zarzuty dotyczyły uchybień w zakresie wykorzystania prawa do wnoszenia poprawek „jako substytutu inicjatywy ustawodawczej”). Wątpliwości konstytucyjne sądu pytającego budził art. 148 § 2 zarówno z powodu ujęcia sankcji (regulacja nadawała jej charakter bezwzględnie oznaczony) wobec sprawców, którzy *tempore criminis* nie ukończyli 18 lat, jak i dorosłych sprawców. Sytuacja taka pozbawiała sąd możliwości uwzględnienia czynników indywidualizujących karę. Konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego, który uznał za wystarczające w tym wypadku badanie jedynie kwestii proceduralnych bez odnoszenia się do kwestii materialnoprawnych, była utrata mocy art. 148 § 2. Jednak w mocy pozostał, jak stwierdził Trybunał, art. 148 § 1 k.k., „co stwarza sędziemu możliwość wymierzenia kary nie tylko 25 lat pozbawienia wolności albo dożywotniego pozbawienia wolności, ale też, w indywidualnych sytuacjach – kary od 8 lat do 15 lat pozbawienia wolności”. Jako że przepis art.148 § 1 k.k. jest przepisem względniejszym dla sprawcy (art. 4 § 1 k.k.), znajdzie zastosowanie w sprawach o zabójstwa dokonane w czasie kiedy art. 148 § 2 nie mógł być stosowany. W świetle tego orzeczenia cechy zabójstwa typu kwalifikowanego w nim wskazane nie mogły być już co prawda traktowane jako znamiona kwalifikujące, ale nie oznaczało to jednak niemożności uznania ich za istotne okoliczności uwzględniane przy wymiarze kary (por. Wyrok SA w Krakowie z 2.05.2009 r., II Aka, KZS 2009, nr 10, poz.40.). Współczesne brzmienie art. 148 § 2 i 3 k.k. ustalone zostało w oparciu o art. 1 p. 3 Ustawy z dn. 26.11.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o Policji ogłoszonej 21.12.2010 r., Dz. U. z 2010 r., nr 240, poz. 1602. Ustawa weszła w życie 22.03.2011 r.

¹⁵ Uznana za niezgodną z konstytucją nowelizacja art. 148 § 2 k.k., wprowadzona ustawą z 27.07.2005 r., przewidująca dla sprawcy zabójstwa typu kwalifikowanego kary bezwzględnie

zbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

Nauka prawa karnego w Rosji, określając zabójstwo typu kwalifikowanego, używa zamiennie zwrotu „zabójstwo w okolicznościach obciążających” (*убийство при отягчающих обстоятельствах*)¹⁶, na próżno jednak w obrębie jej języka szukać by słowa, którego podstawę słowotwórczą stanowiłoby niemieckie słowo „mord” (morderstwo), które w polskim języku prawniczym traktowane jest, jak już sygnalizowano, jako synonim ciężkiego zabójstwa. Zakresy znamion „najcięższych” zabójstw w polskim i rosyjskim kodeksie karnym nie pokrywają się, co nie oznacza, że w drodze odpowiedniej wykładni liczne znamiona obciążające, wskazane w rosyjskiej ustawie, nie mieściłyby się w szeroko zakreślonej formule interpretacyjnej znamion ujętych w ustawie polskiej (np. motywacji zasługującej na szczególne potrępienie). Ustawodawca rosyjski w art. 105 cz. 2. wskazuje na następujące kompleksy znamion obciążających¹⁷:

---

oznaczone – 25 lat pozbawienia wolności albo karę dożywotniego pozbawienia wolności – nie pozbawiała jednak sądu możliwości nadzwyczajnego ich złagodzenia. Nie istnieje bowiem żaden przepis prawa materialnego wyłączający zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 60 § 1, § 6 p. 1 k.k.) do przestępstw z art. 148 § 2 i 3 k.k. (Tak Sąd Najwyższy w Postanowieniu z 12.12.2007 r., III KK 245/07, OSNKW 2008, nr 3, poz. 16; zob. S. P i - k u l s k i, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2007 r. (sygn. akt III KK 245/07, OSNKW 2008, nr 3, poz 16)*, Studia Prawnoustrojowe, t. X, Olsztyn: Wyd. UWM 2009, s. 221).

¹⁶ Zapożyczone z języka niemieckiego słowo „mord”, które stało się w języku polskim podstawą słowotwórczą słowa „morderstwo”, występuje jako rdzeń wyrazowy w rosyjskim czasowniku *мордовать*, którego znaczenia – bić, obrażać odbiegają od naszego rozumienia słowa „mordować”. Z pewnością kuszące byłoby w formie dokonanej – *замордовать* doszukiwać się ekwiwalentu słowa „zabijać”, ale w rosyjskiej prawnokarnej tradycji językowej słowo to nie odgrywa żadnej roli. Poza tym od wskazanych czasowników nie tworzy się form rzeczownikowych, np. morderca.

¹⁷ Porównując obecne brzmienie art. 105 cz. 2 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej z pierwotnym jego tekstem, należy odnotować następujące zmiany redakcyjne:

1) w p. b obok osób, których bezradność decyduje o obostrzonej odpowiedzialności sprawcy, wyszczególniono małoletniego. (Федеральный Закон от 27.07. 2009 № 215 – ФЗ О внесении изменений в Уголовный кодекс РФ, „Российская газета”, № 139, 30.07.2009);

2) po p. e dodano p. e.1. w przytoczonym wyżej brzmieniu (Федеральный Закон от 24.07. 2007 № 211– ФЗ О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в связи с совершенствованием государственного управления в области противодействия экстремизму, „Российская газета”, № 165, 01.08.2007);

3) zmodyfikowano kompleks znamion w ramach p. л, który pierwotnie pozwalał pociągnąć do odpowiedzialności sprawcę popełniającego zabójstwo „z motywu narodowej, rasowej,

- a) zabójstwo dwóch lub więcej osób (art. 105 cz. 2 p. a);
- b) zabójstwo osoby lub jej bliskich w związku z wykonywaniem przez daną osobę obowiązków służbowych lub spełnianiem przez nią obowiązków publicznych (art. 105 cz. 2 p. б);
- c) zabójstwo małoletniego lub innej osoby, której stan bezradności jest znany sprawcy, jak również połączone z porwaniem człowieka bądź wzięciem zakładnika (art. 105 cz. 2 p. b);
- d) zabójstwo kobiety, której stan brzemienności jest znany sprawcy (art. 105 cz. 2 p. r);
- e) zabójstwo popełnione ze szczególnym okrucieństwem (art. 105 cz. 2 p. д);
- f) zabójstwo popełnione w sposób niebezpieczny dla ogółu (art. 105 cz. 2 p. e);
- g) zabójstwo popełnione z motywu krwawej zemsty (art. 105 cz. 2 p. e.1);
- h) zabójstwo popełnione przez grupę osób, grupę osób będących w zмовie lub grupę zorganizowaną (art. 105 cz. 2 p. ж);
- i) zabójstwo z pobudek uzyskania korzyści lub na zlecenie, jak również połączone z rozbojem, wymuszeniem lub bandytyzmem (art. 105 cz. 2 p. з);
- j) zabójstwo z pobudek chuligańskich (art. 105 cz. 2 p. и);

---

religijnej nienawiści albo krwawej zemsty” (motyw krwawej zemsty został wydzielony (przesunięty) jako znamię kwalifikujące w p. e.1.) (Федеральный Закон от 24.07. 2007 № 211 – ФЗ);

4) p. n cz. 2 art. 105 – „zabójstwo popełnione wielokrotnie” utracił moc (Федеральный Закон от 8.12. 2003 № 162 – ФЗ О внесении изменений и дополнений в Уголовный кодекс Российской Федерации, „Российская газета”, № 252, 16.12.2003, с изм.);

5) zmieniony został szyk zdania, w którym ustawodawca mówi o zagrożeniu karą, oraz wskazano obligatoryjną karę dodatkową w postaci ograniczenia wolności. Początkowo jego konstrukcja była następująca: „ [...] karane jest (zabójstwo – przyp. M.O.) pozbawieniem wolności na okres od ośmiu do dwunastu lat albo śmiercią lub dożywotnim pozbawieniem wolności”. W obecnie obowiązującym stanie prawnym ma on postać: „ [...] karane jest (zabójstwo – przyp. M.O.) pozbawieniem wolności na okres od ośmiu do dwunastu lat z ograniczeniem wolności na okres od roku do dwóch lat albo dożywotnim pozbawieniem wolności, albo śmiercią” (Федеральный Закон от 21.07.2004 № 73 – ФЗ О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации, Российская газета № 159, 28.07.2004; Федеральный Закон от 27.12. 2009 № 377 – ФЗ, О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в связи с введением в действие положений Уголовного кодекса Российской Федерации и Уголовно-исполнительного кодекса Российской Федерации о наказании в виде ограничения свободы, „Российская газета”, № 253, 30.12.2009).

k) zabójstwo w celu ukrycia innego przestępstwa lub ułatwienia jego popełnienia, jak również połączone ze zgwałceniem lub przemocą o charakterze seksualnym (art. 105 cz. 2 p. κ);

l) zabójstwo z motywów politycznych, ideologicznych, rasowych, ideologicznej lub religijnej nienawiści lub wrogości w stosunku do jakiegokolwiek grupy społecznej (art. 105 cz. 2 p. π);

m) zabójstwo w celu wykorzystania organów lub tkanek ofiary (art. 105 cz. 2 p. ρ).

Ustawowe zagrożenie karą w przypadku realizacji znamion przewidzianych w dowolnym punkcie art. 105 cz. 2 k.k. Federacji Rosyjskiej mieści się w przedziale od 8 do 20 lat pozbawienia wolności z obligatoryjnym ograniczeniem wolności na okres od roku do dwóch lat, a ponadto przewidziano możliwość orzeczenia kary dożywotniego pozbawienia wolności albo kary śmierci¹⁸.

Porównując znamiona odmian zabójstwa typu kwalifikowanego w polskim i rosyjskim prawie karnym, można wnioskować nie tylko o różnicach w zakresie regulacji ciężkich zabójstw, łatwo bowiem dostrzec także pewne podobieństwa czy wręcz pokrywanie się odmian danego typu. Podstawowa różnica wyraża się w utworzeniu w kodeksie rosyjskim, nie poddającego się przeważnie swobodzie interpretacyjnej, katalogu postaci zabójstw typu kwalifikowanego¹⁹.

Katalog zabójstw typu kwalifikowanego w polskim kodeksie karnym otwiera zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem. Zastosowanie normy z art. 148 § 2 p. 1 polskiego kodeksu karnego może nastąpić jedynie wtedy, gdy

---

¹⁸ Zgodnie z art. 44 k.k.FR „rodzajami kar są: grzywna, pozbawienie prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością, pozbawienie specjalnego, wojskowego lub honorowego tytułu, rangi urzędniczej, nagród państwowych, prace obowiązkowe, prace poprawcze, ograniczenie w zakresie służby wojskowej, ograniczenie wolności, areszt, pobyt w dyscyplinarnej jednostce wojskowej, pozbawienie wolności na czas określony, dożywotnie pozbawienie wolności, kara śmierci. Rosyjski kodeks karny nie dokonuje rozróżnienia na kary i środki karne. Kary mogą występować w charakterze podstawowej bądź dodatkowej. Przy czym niektóre z nich mają dwojaki charakter. Orzekane są zarówno jako kara podstawowa albo dodatkowa (zob. art. 45 k.k.FR). Rolę kary dodatkowej przy karze pozbawienia wolności za zabójstwo typu podstawowego spełnia orzekana fakultatywnie kara ograniczenia wolności, zaś przy wymierzeniu kary pozbawienia wolności za zabójstwo typu kwalifikowanego orzekana jest obligatoryjnie.

¹⁹ Trzeba mimo to zauważyć, że znamiona niebezpiecznego dla ogółu sposobu jego dokonania (art. 105 cz. 2 p. e) lub szczególnego okrucieństwa (art. 105 cz.2 p. π) są względnie elastyczne interpretacyjnie.

działanie sprawcy zabójstwa nasycone jest brutalnością, drastycznością wykraczającą poza ich poziom wpisany w istotę zabójstwa typu podstawowego. Określając ich stopień należy stwierdzić, że w grę wchodzi nie jakikolwiek ich przejaw, ale rażąca i znaczna drastyczność i brutalność, co ustawa nazywa „szczególnym okrucieństwem”²⁰. Jego treścią są wszystkie czynności sprawcy towarzyszące takiej formie działania, która prowadzi wprost, zmierzając bezpośrednio do zadania śmierci. Czynności te powodują dodatkowe udrczenie psychiczne jak i cierpienia fizyczne ofiary²¹. Jednak ocena skali okrucieństwa nie jest rzeczą łatwą (o ile w ogóle możliwą), bowiem jest ono w kontekście konkretnego czynu przestępnego dalece subiektywną relacją pomiędzy sprawcą i ofiarą. Zgodzić się więc należy z twierdzeniem, że to premedytacja i niskie pobudki będą zasadniczo wyznaczać okrucieństwo, nie zaś sposób zadania śmierci, który może być przecież następstwem silnego wzburzenia²², choć niewątpliwie sposób ów może stanowić niekiedy informację orientującą na przyjęcie takiej kwalifikacji. Dla oceny zachowania sprawcy, jako szczególnie okrutnego, konieczna jest oprócz teoretycznych uogólnień także wnikliwa analiza rozpatrywanego stanu faktycznego i wszystkich jego okoliczności²³.

Zbrodnia zabójstwa, opisana w art. 148 § 2 p. 2 k.k., dokonywana jest w związku z popełnieniem innego czynu zabronionego – wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem. Pomiędzy zabójstwem a tym drugim przestępstwem musi istnieć związek. Związek ten nie musi wyrażać się w jedności miejsca i czasu obu popełnionych i związanych ze sobą przestępstw²⁴, a ponadto z brzmienia przywołanego przepisu nie można wnioskować o tożsamości przedmiotu wykonawczego zabójstwa i powiązanego z nim przestępstwa. Uznanie czynu za rozbój, mający związek z zabójstwem, następuje w oparciu o znamiona tego czynu z art. 280 § 1 i 2 k.k., natomiast zgwałcenie jako przestępstwo popełnione w związku z dokonaniem zabójstwa, to każda jego postać przewidziana w art. 197 § 1,2,3 k.k.²⁵. Odmienne nieco

---

²⁰ Por. Wyrok S.A. w Katowicach z 19.04. 2001, II Aka 80/01, Wok. 2002 nr 7-8, poz. 84.

²¹ B. M i c h a l s k i, *Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze. Zeszyt 28. Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, Warszawa: Wyd. Ministerstwa Sprawiedliwości 2000, s. 75.

²² Wyrok SN z 13.11.1978 r., II KR 242/78 (niepublikowany).

²³ Por. Wyrok SN z 5.05.1974 r., III KR 399/73, OSNKW 1974, nr 6, poz. 13.

²⁴ Zob. M i c h a l s k i, dz. cyt., s. 101.

²⁵ Uchwała SN z 20.01.1972 r., VI KZP 68/71, OSNKW 1972, nr 3, poz. 3.

ukształtowano relację zabójstwa z przestępstwem opisanym w art. 252 k.k., bowiem art. 148 § 2 p.2 k.k., którego przedmiotem wykonawczym jest zakładnik, przewiduje związek z jedną tylko odmianą wspomnianego przestępstwa, tj. wzięciem zakładnika, nie odnosząc się, co wynika z wykładni językowej do jego przetrzymywania. Jednakże zrównanie przez ustawodawcę obu postaci tego przestępstwa pod względem kary (także w formie stadialnej przygotowania – art. 252 § 3) i sposobu kwalifikacji pozwala, jak się wydaje, interpretować rozszerzająco tę normę. Ścisłe określenie rodzajów przestępstw, które mając związek z zabójstwem przydają mu znamię wyjątkowej naganności, jest – zdaniem niektórych przedstawicieli nauki – niekonsekwentne. Problematyczne jest np. wskazanie związku zabójstwa jedynie z rozbojem, a pominięcie związku z wymuszeniem rozbójniczym czy kradzieżą rozbójniczą²⁶. Jeżeli więc kryterium oceny zabójstwa jako kwalifikowanego jest jego zbieg z innym przestępstwem, to tę relację należałoby określić bardziej elastycznie, jak można to dostrzec np. w art. 105 cz. 2 p. k k.k. FR jako formułę zabójstwa w celu ukrycia innego przestępstwa lub ułatwienia jego popełnienia²⁷.

Motywacja zasługująca na szczególne potępienie, to znamię zabójstwa ujętego w ramy art. 148 § 2 p. 3 k.k. Ustalenie motywacji czynu i dokonanie jej oceny jest zadaniem nader trudnym na tle niezbyt wyraziście zarysowujących się jej kryteriów. Trudno bowiem jednoznacznie wskazać, gdzie rozpoczyna się „granica szczególnego potępienia”, tym bardziej, że w ustawie brak jakichkolwiek wskazówek. Stąd należy wnosić, że właściwą płaszczyzną dla oceny potępiającej motywację (a raczej motyw), są wzorce (zasady) postępowania posiadające silną identyfikację społeczną. Jednak, skoro motywacja jest złożonym procesem wewnętrznej regulacji, nie byłoby zrozumiałe budowanie opinii o jej rodzaju wyłącznie na podstawie zewnętrznych przejawów aktywności sprawcy, a to oznacza określone komplikacje w orzekaniu²⁸ o winie. W drodze introspekcji niełatwo bowiem dostrzec komplikację różnorodnych przeżyć psychicznych powstałych niejednokrotnie na tle

---

²⁶ D a s z k i e w i c z, *Ciężkie zabójstwa (nowe regulacje w prawie karnym)*, s. 481.

²⁷ Instrumentalne traktowanie zabójstwa, jako środka wspomagającego i warunkującego osiągnięcie dowolnego celu, świadczące zarazem o wysokim stopniu demoralizacji sprawcy, powinno stać się podstawą uznania go za zabójstwo posiadające znamię obciążające, wskutek czego zasługiwałoby na szczególne potępienie, wyrażone także wyższym wymiarem kary dla jego sprawcy.

²⁸ Nie mając wglądu w proces ścierania się („walki”) motywów, sąd może co najwyżej ustalić pewne motywy, które zasługiwać będą na szczególne potępienie.

silnych stanów emocjonalnych²⁹. Wydaje się więc, że ustalenie złożonych procesów motywacyjnych i ich wpływu na przestępną decyzję sprawcy, szczególnie w kontekście zaostrej jego odpowiedzialności karnej, wymaga każdorazowo wiadomości specjalnych biegłych psychologów, bowiem przeciętne doświadczenie życiowe nie może wystarczyć dla właściwej ich oceny.

Można dyskutować nad celowością umieszczania motywacji czy motywu w katalogu znamion przestępstw. Kodeksy karne z 1932 r. i 1962 r. zasadniczo nie lokowały ich pośród kompleksu cech charakteryzujących przestępstwa, a więc nie włączały ich do istoty zbrodni zabójstwa, co nie oznaczało negacji wpływu motywu przestępstwa na wysokość kary. Na określenie winy nie miała zatem wpływu niemożność wykazania motywu, bowiem jego subiektywna ocena, a w przypadku uznania motywacji za godną „szczególnego potępienia”, jest tak bez wątpienia obciążona dużym ryzykiem błędu, zaś nieustalenie motywu działania sprawcy, jeśli nie da się go ustalić, nie może być oceniane, jak stwierdził Sąd Najwyższy³⁰, jako obraza przepisów prawa procesowego.

W świetle art. 148 § 2 p. 4 zabójstwa typu kwalifikowanego dopuszcza się ten, kto realizuje swój zamiar z użyciem materiałów wybuchowych³¹. Uży-

---

²⁹ W psychologii emocji, sama motywacja identyfikowana jest z emocją połączoną z kierunkiem działania. Z takiego punktu widzenia właściwszym byłoby określać ten proces emocjonalno-motywacyjnym (J. R e y k o w s k i, *Motyw i bodźce ludzkiego działania*, Warszawa: PWN 1972, s. 15).

³⁰ Wyrok SN z 05.10.1981 r., I KR 149/81, OSPiKA 1982, nr 12, poz. 77.

³¹ W pierwotnym brzmieniu art. 148 § 2 p. 4, jak wspomniano wcześniej, znamiona typu kwalifikowanego realizował ten, kto zabijał z użyciem broni palnej lub materiałów wybuchowych. Wprowadzenie tego przepisu do kodeksu karnego uzasadniano koniecznością odpowiedzi na znaczący wzrost przestępczości, głównie zorganizowanej, mafijnej (zob. M a r e k, *Kodeks karny. Komentarz*, s. 314) i charakterystycznym dla tego typu przestępczości wykorzystywaniu wskazanych wyżej środków. Prawną definicję broni palnej zawiera ustawa z dn. 21.05.1999 r. o broni i amunicji, Dz. U. z 1999 r., nr 53, poz. 549 ze zm., która weszła w życie 20.03.2000 r. Według niej bronią palną jest „niebezpieczne dla życia lub zdrowia urządzenie, które w wyniku działania sprężonych gazów, powstałych na skutek spalania materiału miotającego, jest zdolne do wystrzelenia pocisku lub substancji z lufy albo z elementu zastępującego lufę, a przez to do rażenia celów na odległość”. Powyższa definicja wydaje się jednak nie spełniać oczekiwań praktycznych. Poza jej zakresem pozostaje wiele rodzajów współczesnej broni dorównujących, a często nawet przewyższających skutecznością broń palną, jak np. broń pneumatyczna, laserowa (por. T. H a n a u s e k, *Aktualne problemy dotyczące pojęcia broni palnej w polskiej teorii kryminalistyki*, „Przegląd Sądowy” 1992, z. 4, s. 67.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego zdarzało się wyjść nieco poza granice nakreślone definicją ustawową broni palnej poprzez uznanie broni gazowej za mieszczącą się w kategorii broni palnej (zob. np. Uchwała SN z 29.01.2004 r., I KZP 39/03, OSNKW 2004, nr 2, poz. 13). Znaczenie słowa „użycie”,

cie rozumiane być powinno jako celowa ich detonacja, skutkiem czego osoba, na którą skierowany jest ten bezprawny zamach, ponosi śmierć. Spowodowanie wybuchu jest więc sposobem³² zamierzonego uśmiercenia. Zgodnie z art. 3 ustawy o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego³³ tytułowe materiały to substancje chemiczne stałe, ciekłe albo pod postacią mieszaniny substancji zdolne do reakcji chemicznej z wytwarzaniem gazu o takiej temperaturze i ciśnieniu oraz z taką szybkością, że mogą powodować zniszczenia w otaczającym środowisku. Materiałami wybuchowymi są również wyroby wypełnione materiałem wybuchowym.

Wzgląd na rozmiar skutków zabójstwa stał się podstawą wyodrębnienia w art. 148 § 3 zd. 1 k.k. kolejnej odmiany typu kwalifikowanego zabójstwa. Przepis ten odnosi się do umyślnego zachowania sprawcy zabijającego jednym czynem więcej niż jedną osobę³⁴. Działanie lub zaniechanie sprawcy może zostać podjęte w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym, przy czym zamiar ten musi obejmować antycypację skutku opisanego w przywołanej normie. Możliwe jest objęcie wyłącznie zamiarem bezpośrednim sprawcy zabicie wszystkich osób, na które skierowany był bezprawny zamach (świadczą o tym może np. rodzaj użytych środków), bądź tylko jednej z nich, a pozostałych zamiarem ewentualnym. Niewykluczone jest również, jak się wydaje, działanie sprawcy w zamiarze ewentualnym wobec wszystkich osób określonych w artykule 148 § 3 zd.1.

Założenie, w myśl którego wielość skutków świadczy o wielości czynów³⁵, pozwalające chociażby identyfikować wiele ofiar zabójstwa dokonanego jednym strzałem z wielością zabójstw³⁶, w obecnie obowiązującym

---

zawartego w art. 148 § 2 p. 4, odbierać należy jako synonim wykorzystania, posłużenia się materiałami wybuchowymi, jako narzędziem realizacji zbrodniczego celu – zabicia człowieka – z wykorzystaniem ich specyficznego działania.

³² M i c h a l s k i, dz. cyt., s. 86.

³³ Ustawa z dn. 21.06.2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego, Dz. U. z 2002 r., nr 117, poz. 1007 ze zm.

³⁴ Próba spojrzenia na taki czyn sprawcy w kontekście usiłowania nieudolnego, a więc kiedy sprawca uczynił wszystko, co zamierzał, ale nie dokonał zabójstwa przewidzianego w art. 148 § 3 zd. 1 (np. dokonał zabójstwa tylko jednej osoby) udanie została podjęta w opracowaniu Ł. Pohla: *Przestępstwo zabójstwa jednym czynem więcej niż jednej osoby (art. 148 § 3 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 10, s. 5 n.

³⁵ L. L e r n e l l, *Wykład prawa karnego. Część ogólna*, t. I, Warszawa: Wyd. UW 1969, s. 283.

³⁶ J. B a f i a, K. M i o d u s k i, M. S i e w i e r s k i, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa: Wyd. Prawn. 1989, s. 53.

stanie prawnym jest – jak się zdaje – nie do przyjęcia³⁷, ze względu na jawną sprzeczność z przepisem konstytuującym typ kwalifikowany zabójstwa jednym czynem więcej niż jednej osoby, a nadto niezgodna z wykładnią art. 11 § 1 k.k., który jednoznacznie stwierdza, że ten sam czyn może stanowić tylko jedno przestępstwo. Zresztą podobnie problem ów rozstrzygany jest w prawie rosyjskim. Zabójstwo dwóch lub więcej osób (p. a cz. 2 art. 105 k.k.FR), w odróżnieniu od wielokrotnego zabójstwa (*неоднократное (повторное) убийство*), mieszczącego się w ramach doktrynalnego pojęcia „wielkości przestępstw” (*множественность преступлений*)³⁸, stanowi jedno przestępstwo, przy czym spowodowanie śmierci ofiar następuje równocześnie lub w niewielkich odstępach czasu, a przestępne zachowanie sprawcy objęte jest wspólnym zamiarem³⁹.

Wcześniejsze prawomocne skazanie za zabójstwo jego sprawcy jest podstawą uznania kolejnego, takiego samego czynu za jego kwalifikowaną postać, o czym stanowi art. 148 § 3 zd. 2. Brak różnicowania odpowiedzialności za powtórne zabójstwo, niezależnie od okoliczności zabójstwa poprzedniego, jego postaci (podstawowej, kwalifikowanej, uprzywilejowanej) jest budzącym wielorakie wątpliwości echem odpowiedzialności obiektywnej. Niewątpliwie słusznym wydaje się być postulat różnicowania odpowiedzialności⁴⁰ w kontekście czynu popełnionego uprzednio, bowiem wyraźniej na jego tle rysują się stopień nasilenia złej woli zabójcy i społecznej szkodliwości czynu, które powinny być miernikiem odpowiedzialności. Brak uprawomocnienia się wyroku skazującego za wcześniejsze zabójstwo powo-

---

³⁷ Por. A. S p o t o w s k i, *Pozorny (pomijalny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw*, Warszawa 1976, s. 26. Natomiast I. Stolarczyk zauważa, że wspomniana koncepcja nie została odrzucona do końca, bowiem znalazła odzwierciedlenie we wprowadzonej w art. 148 § 3 odpowiedzialności za kwalifikowany typ zabójstwa (*Problem jedności – wielości czynów*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 1, s. 35). Nie wydaje się jednak, by koncepcja wielości czynów w zależności od wielości skutków legła u podstaw obostrzenia odpowiedzialności za zabójstwo jednym czynem więcej niż jednej osoby, bowiem to raczej rozmiar „szkody społecznej”, stopień zawinienia oraz względy prewencyjne, nie zaś echa dyskusyjnej formuły jurystycznej, zadecydowały o kształcie powołanego przepisu.

³⁸ Kodeks karny FR przewiduje dwie formy wielości przestępstw – zbieg przestępstw (*совокупность преступлений*) art. 17 k.k.FR i recydywę przestępstw (*рецидив преступлений*) 18 k.k. FR (zob. na ten temat A. И. Б а с т р ы к и н, А. В. Н а у м о в (red.), *Уголовное право России. Практический курс*, Moskwa: Издат. Волтерс Клувер 2007, s. 150).

³⁹ Г.Н. Б о р з е н к о в, *Квалификация преступлений против жизни и здоровья. Учебно-практическое пособие*, Moskwa: Издат. „Зерцало” 2005, s. 36.

⁴⁰ Por. K o k o t, dz. cyt., s. 41; M i c h a l s k i, dz. cyt., s. 119.

duje niemożność zastosowania normy wynikającej z art. 148 § 3 zd. 2. Także zatarcie skazania (art. 107 § 1, 2 k.k.) przed popełnieniem kolejnego zabójstwa, a więc uznanie skazania zgodnie z art. 106 k.k. za niebyłe, wyklucza kwalifikację zabójstwa powtórnego w oparciu o omawiany przepis.

Znamiona kwalifikowanej postaci zabójstwa w świetle art. 148 § 3 zd. 3 wypełnia także ten, kto zabija funkcjonariusza publicznego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego. Obowiązująca od 22.03.2011 r. zmiana art. 148 § 3, przewidująca wzmoczoną ochronę funkcjonariuszy publicznych, wydaje się być, mając na uwadze postulaty przejrzystości prawa i jego stabilności, chybiona i stanowi pośpieszną reakcję w obliczu oczekiwań społecznych powstałych na tle jednostkowych wydarzeń. Nie ulega wątpliwości, że w pełni satysfakcjonujący mechanizm indywidualizacji kary zapewniają już same ustawowe kategorie kar za zabójstwo, pozwalające na przyporządkowanie konkretnego czynu, w zależności od jego wagi, do określonej z nich. Przez to właśnie przyporządkowanie, następujące wraz z uwzględnieniem wszelkich istotnych okoliczności czynu, wyrażać się winien stopień dezaprobaty prawa, a więc i społeczeństwa, wobec sprawcy i jego czynu, nie zaś bezwarunkowo poprzez określoną cechę ofiary. Z tych też powodów nie istnieje w ogólności, jak się wydaje, potrzeba ustawowego wyodrębnienia kwalifikowanego typu zabójstwa, zaś ustawodawca – wsłuchując się w głos społeczeństwa – nie może pozostawać zakładnikiem jego aktualnych oczekiwań, patrząc przez pryzmat doraźnych celów politycznych.

W rosyjskim prawie karnym zabójstwo w typie kwalifikowanym popełnione zostaje wówczas, gdy zachowanie sprawcy wyczerpuje zawarte w art. 105 cz. 2 p. a – м k.k.FR znamiona, stanowiące okoliczności obciążające. Owe decydujące o kwalifikacji okoliczności dzieli się tradycyjnie w doktrynie rosyjskiej, biorąc pod uwagę różnorodne kryteria, na grupy⁴¹. Nadto sam kodeks karny Federacji Rosyjskiej z 1997 r. wprowadza taki podział poprzez nieprzypadkowy ich układ. Początek katalogu zabójstw typu kwalifikowanego otwierają okoliczności odnoszące się do obiektu i obiektywnej strony zabójstwa, a po nich następują znamiona charakterystyczne dla podmiotu i podmiotowej jego strony. Pewnym wyjątkiem jest p. д cz. 2 art. 105

---

⁴¹ Н.И. Загородников, *Преступления против жизни*, Москва: Госюриздат 1961, s. 116-121.

k.k.FR, który odnosi się zarówno do subiektywnych jak i obiektywnych znamion.

Pierwszym typem kwalifikowanym zabójstwa wyodrębnionym w p. a cz. 2 art. 105 k.k. FR jest zabójstwo dwóch lub więcej osób. Jest on w pewnym sensie odpowiednikiem zabójstwa jednym czynem więcej niż jednej osoby opisanego w polskim kodeksie karnym (art. 148 § 3 zd. 1), choć treść przepisu nie zawiera wzmianki o jedności czynu. Jednak plenum SNFR⁴² uznało możliwość kwalifikacji zachowania w oparciu o wskazany przepis, jeżeli działania sprawcy były objęte jednością zamiaru i popełnione, co do zasady, równocześnie. W świetle takiego stanowiska należałoby sprawcy udowodnić, że zamiar zabicia dwóch lub więcej osób powstał jeszcze przed rozpoczęciem lub skryzalizował się w ramach już podjętego przestępnego zachowania sprawcy. Czyny powiązane jednym zamiarem zabójstwa niekoniecznie muszą być popełnione jednocześnie, przy czym, w takim wypadku, można mówić jedynie o zamiarze bezpośrednim. Jeżeli jednak zabójstwo dwóch lub więcej osób zostałoby popełnione w różnym czasie⁴³ i nie byłoby objęte jednym zamiarem sprawcy, należy przyjąć „wielość czynów”⁴⁴.

Odmianą zabójstwa typu kwalifikowanego, będącą w bliskiej relacji z art. 148 § 3 zd. 3 polskiego kodeksu karnego, jest opisane w art. 105 cz. 2 p. 6 zabójstwo osoby lub jej bliskich w związku z wykonywaniem przez nią obowiązków służbowych lub spełnianiem obowiązków publicznych. Pojęcie wykonywania obowiązków służbowych wyjaśnia Postanowienie Plenum SNFR z 27 stycznia 1999 r.⁴⁵ Zgodnie z jego treścią wykonywaniem obowiązków

---

⁴² Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 27.01.1999 г. № 1 О судебной практике по делам об убийстве (ст.105 УК РФ), Бюллетень Верховного Суда РФ 1999, № 3, с. 3 (dalej: ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, № 3).

⁴³ Praktyka sądowa zalicza jednak do zwykłych zabójstw równoczesne jego dokonanie przez dwóch sprawców działających w zмовie, przewidującej podział ról, jeżeli każdy ze współdziałających uśmierca tylko jedną ofiarę (Постановление Верховного Суда РФ от 25.10.2002 г. № 776п02).

⁴⁴ W podobny sposób, jak w polskiej, rozumiana jest w rosyjskiej nauce prawa przywoływana uprzednio kwestia „wariantów zamiaru” na zabójstwo jednym czynem dwóch lub więcej osób. Otóż mogą tu wystąpić następujące komplikacje: zamiar bezpośredni na zabójstwo dwóch lub więcej osób, zamiar bezpośredni na zabójstwo jednej (kilku) i ewentualny na zabójstwo innych osób, jak i wyłącznie ewentualny na zabójstwo wszystkich osób. Takie też stanowisko zajął Sąd Najwyższy FR odnosząc się do zabójstwa wielu osób dokonanego poprzez detonację „urządzenia wybuchowego” zamontowanego przez sprawcę przy wejściu na prywatną posesję. (Бюллетень Верховного Суда РФ 1993, № 5, с. 7).

⁴⁵ ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, № 3, с. 3.

służbowych są działania osoby wchodzące w krąg jej obowiązków, wypływające z umowy o pracę (z kontraktu), z państwowymi, municypalnymi, prywatnymi lub innymi zarejestrowanymi w ustanowionym porządku przedsiębiorcami, których działalność nie jest sprzeczna z obowiązującym porządkiem prawnym. Natomiast spełnianie obowiązków publicznych, to spełnianie przez obywatela zarówno specjalnie nałożonych na niego obowiązków w interesie społecznym lub prawnym pojedynczych osób, jak i wypełnianie innych, społecznie użytecznych, czynności (zapobieżenie łamaniu prawa, powiadomienie organów władzy o popełnionym lub przygotowywanym przestępstwie lub o miejscu pobytu poszukiwanego w związku z popełnieniem przez niego przestępstwa, złożenie przez poszkodowanego lub świadka wyjaśnień, dowodów demaskująco-identyfikujących osobę, która popełniła przestępstwo). Do bliskich ofiary, na równi z bliskimi krewnymi, mogą odnosić się inne osoby będące z nią w pokrewieństwie, powinowactwie, a także osoby, co do których jest oczywiste dla sprawcy, że są bliskie ofierze w związku z istniejącymi między nimi osobistymi stosunkami.

Nadto orzeczenie wyjaśnia, że zabójstwo to może być popełnione z motywu zemsty po spełnieniu przez ofiarę jej obowiązków służbowych czy publicznych, jak i przed ich urzeczywistnieniem. Strona podmiotowa tego zabójstwa charakteryzuje się wyłącznie bezpośrednim zamiarem sprawcy. Zabójca wie, że pozbawia życia osobę (lub jej bliskich) wykonującą obowiązki służbowe, lub spełniającą obowiązki publiczne, i próbuje tą drogą przeszkodzić tym czynnościom, zakończyć je lub zemścić się za nie po ich dokonaniu. Nie ma znaczenia błąd sprawcy co do osoby ofiary – odpowiedzialność pozostaje niezmienna⁴⁶. Kryterium kwalifikacji tego typu zabójstwa jest osoba ofiary wykonująca, spełniająca obowiązki służbowe, publiczne lub jej bliscy.

Polski ustawodawca, na co wskazuje między innymi pierwotny tekst obecnie obowiązującego k.k., nie uznawał początkowo za właściwe posłużenie się podobnym kryterium. Podstawą takiego stanowiska było uznanie życia każdego człowieka za równocenne, za wartość absolutną, nie poddającą się stopniowaniu, co znajduje potwierdzenie w orzecznictwie SN⁴⁷. Jednakże rozwiązanie dopuszczające obostrzenie odpowiedzialności karnej za zabójstwo

---

⁴⁶ Szerzej zob. В.В. К у р с е е в, *Особенности квалификации убийства лица или его близких в связи с осуществлением данным лицом служебной деятельности или выполнением общественного долга*, „Юрист–Правоведъ” 2007, № 2, s. 103 n.

⁴⁷ Por. np. Wyrok SN z 17.02. 1980 r., IV KR 15/89, OSNKW 1989, nr 5-6, poz. 42.

ze względu na osobę sprawcy pojawiło się już w projekcie kodeksu karnego (redakcja z 1963 r.⁴⁸). Surowsza reakcja karna państwa groziła za zabójstwo funkcjonariusza Milicji Obywatelskiej pełniącego obowiązki służbowe. Współcześnie wzmoczoną ochroną w tym zakresie objęty jest każdy, kto posiada status funkcjonariusza publicznego⁴⁹ i *tempore criminis* działa w ustawowo określonym celu. Szerzej zatem rosyjski ustawodawca określa nie tylko przedmiot czynu, ale także granice czasowe ochrony, o ile uda się ustalić związek przyczynowy pomiędzy działalnością pokrzywdzonego a realizacją zamiaru przestępnego.

Zabójstwo małoletniego lub innej osoby, której stan bezradności jest oczywisty dla sprawcy, jak również połączone z porwaniem człowieka bądź wzięciem zakładnika (art. 105 cz. 2 p. b), jest nowym typem zabójstwa kwalifikowanego. Poprzedni kodeks karny (Уголовный Кодекс Русской Социалистической Федеративной Советской Республики – Kodeks Karny Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Radzieckiej) nie przewidywał go, jednak ekstremalny wzrost przestępstw polegających na porwaniu człowieka, braniu zakładników i wagi następstw takich czynów, jak i szcze-

---

⁴⁸ Projekt kodeksu karnego. Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, Warszawa: Wyd. Prawn. 1963.

⁴⁹ Zakres pojęcia funkcjonariusza publicznego wyznacza wyczerpująco art. 115 § 13 k.k. (Por. Wyrok SN z 27.11.2000 r. WKN 27/00, OSNKW 2001, nr 3-4, poz. 21). W myśl tego przepisu status taki posiadają: Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, poseł, senator, radny, poseł do Parlamentu Europejskiego, sędzia, ławnik, prokurator, funkcjonariusz finansowego organu postępowania przygotowawczego, notariusz, komornik, kurator sądowy, syndyk, nadzorca sądowy i zarządca, osoba orzekająca w organach dyscyplinarnych działających na podstawie ustawy, osoba będąca pracownikiem administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe (np. pracownicy obsługi technicznej, osoby sprzątające), a także inna osoba w zakresie, w którym uprawniona jest do wydawania decyzji administracyjnych (jak m.in. we władzach samorządu zawodowego, izbach rzemieślniczych, organizacjach kombatanckich), osoba będąca pracownikiem organu kontroli państwowej lub organu kontroli samorządu terytorialnego (np. Najwyższej Izby Kontroli), chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe, osoba zajmująca kierownicze stanowisko w innych niż administracja lub organ władzy instytucjach państwowych (w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, szkołach publicznych), funkcjonariusz organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego (np. Policja, ABW), albo też funkcjonariusz Służby Więziennej oraz osoba pełniąca czynną służbę wojskową (por. także M a r e k, *Kodeks karny. Komentarz*, s. 215-216 oraz wskazane tam literatura i orzecznictwo). Niekiedy pojawiają się wątpliwości co do charakteru funkcji pełnionych przez określone osoby. Wątpliwość taka zaistniała np. w odniesieniu do strażników gminnych (miejskich). Sąd Najwyższy pierwotnie odmówił im statusu funkcjonariuszy publicznych (Uchwała SN z 22.12.1992 r., II KZP 30/93, OSNKW z 1994, nr 1, poz. 6.), a następnie zmienił uprzednio zajmowane stanowisko (Postanowienie SN z 21.09.2005 r., I KZP 28/05, OSNKW 2005, nr 10, poz. 94.)

gólnie negatywna ocena społeczna zachowań polegających na wykorzystywaniu bezbronności, bezradności ofiary skłoniła jednak ustawodawcę do wprowadzenia takiego rozwiązania do kodeksu karnego⁵⁰. Na tle stosowania omawianego przepisu pojawiają się sprzeczne orzeczenia⁵¹, chociaż p. 7 postanowienia Plenum SNFR O sądowej praktyce w sprawach o zabójstwo⁵² dość wyraźnie wskazuje na czym stan bezradności polega. Zgodnie z nim może on być spowodowany przyczynami bezpośrednio związanymi z psychiką człowieka lub brakiem fizycznej możliwości obrony. Do tych pierwszych zalicza małość (co zresztą potwierdza obecne brzmienie p. b), a w niektórych przypadkach niepełnoletniość, głęboki sen, stan silnego upojenia alkoholowego, zamroczenia, wśród drugich zaś wylicza m.in. starość i ciężką chorobę. Bezradność ofiary powinna być oczywista dla zabójcy.

Zabójstwo, połączone z porwaniem człowieka bądź wzięciem zakładnika, należy kwalifikować w oparciu o omawiany przepis opierając się na interpretacji znamion z art. 126 (porwanie człowieka) lub 206 k.k. FR (wzięcie zakładnika). Warto przy tym zauważyć, że art. 105 cz. 2. p. b obejmuje nie tylko zabójstwo dokonane na porwanym czy zakładniku, ale i na innych osobach w związku z tym porwaniem lub wzięciem zakładnika⁵³, co – jak się wydaje – odpowiada również intencji polskiego ustawodawcy wyrażonej w art. 148 § 2 p. 2 k.k., w części dotyczącej zabójstwa w związku z wzięciem zakładnika. Natomiast stan bezradności ofiary mógłby być w świetle polskiego prawa podstawą uznania zabójstwa osoby bezradnej za kwalifikowaną jego postać zgodnie z art. 148 § 2 p. 3 k.k., a zatem jako czyn dokonany w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie.

Zabójstwo kobiety, której stan brzemienności jest oczywisty dla sprawcy (art. 105 cz. 2. p. r), traktowane jest jako wysoce niebezpieczne społecznie, bowiem prowadzi do pozbawienia życia nie tylko kobiety, ale i dziecka poczętego. Dla zastosowania tej normy konieczna jest świadomość sprawcy co do stanu kobiety i nie jest istotne, czy dziecko umarło w wyniku uśmiercenia kobiety, czy też nie. Zamiar sprawcy może być bezpośredni lub ewentualny, a motywacje działania dla kwalifikacji takiego czynu nie mają

---

⁵⁰ Ю. И. Скуратов, В. М. Лебедев (red.), *Комментарий к УК РФ*, Москва: Издат. Норма 2002, s. 227.

⁵¹ Рог. Бюллетень Верховного Суда РФ 1999, № 6, s. 22; Бюллетень Верховного Суда РФ 1998, № 4, s. 9-10.

⁵² ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, № 3, s. 3.

⁵³ Тамże, s. 3.

znaczenia. Istotne jest natomiast, czy zachowanie sprawcy nie było obarczone błędem co do stanu faktycznego. Jeśli błąd dotyczył obiektu zamachu (zabójca błędnie uważał, że kobieta jest w ciąży), to wydaje się, że brak ustawowego znamienia – stanu brzemienności – wyłącza odpowiedzialność w oparciu o ten przepis. W doktrynie rosyjskiej istnieją jednak poglądy przeciwnie⁵⁴ lub takie, które nie wykluczając odpowiedzialności zgodnie z art. 105 cz. 2 p. r proponują stosować go łącznie z art. 30 cz. 3 k.k. FR (co oznaczałoby również odpowiedzialność za usiłowanie zabójstwa) dopuszczając ponadto możliwość zastosowania zamiast art. 105 cz. 2 p. r, art. 105 cz. 1⁵⁵. Błąd co do osoby (zamiast kobiety w ciąży sprawca zabija inną kobietę nie będącą w tym stanie) nie zmieniałby kwalifikacji prawnej. Sprawca w tym stanie rzeczy powinien odpowiadać za usiłowanie zabójstwa kobiety ciężarnej (zgodnie z art. 30 w związku z art. 105 cz. 2. k.k.FR) i zabójstwo (art. 105 cz. 1). Możliwe jest także zastosowanie zamiast art. 105 cz. 1 innych przepisów cz. 2 art. 105. Polski ustawodawca nie stworzył co prawda odrębnego kompleksu znamion kwalifikowanego typu zabójstwa uwzględniającego ochronę życia kobiety i zarazem jej jeszcze nienarodzonego dziecka przed bezprawnym zabójczym zamachem, ale nie oznacza to przecież niemożności takiej interpretacji faktów, by wymiar kary ze względu na wysoki stopień społecznej szkodliwości czynu (art. 53 § 1 k.k.), jak i szczególnie naganną motywację, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw (art. 53 § 2 k.k.) był do nich adekwatny.

Treść art. 105 cz. 2 p. e k.k.FR ukazuje na relację wyboru sposobu zabijania do bezpieczeństwa ogółu jako okoliczność obciążającą. Ścisłej, ustawowy opis czynu dotyczy sytuacji, gdy sprawca realizując swój zamiar świadomie wybiera taki sposób pozbawienia życia ofiary, który powoduje niebezpieczeństwo utraty życia nie tylko przez nią, ale także choćby jeszcze jedną osobę (p. 9 postanowienia Plenum SNFR z 27 stycznia 1999 r.)⁵⁶. Do sposobów takich bez wątpienia należą zabójstwa dokonane np. przez: użycie środków wybuchowych, zatopienie, podpalenie, zatrucie wody i żywności, zagazowanie itp. Dla oceny prawnej zabójstwa popełnionego w sposób niebezpieczny dla ogółu nie ma znaczenia, czy nastąpiły szkodliwe następstwa

---

⁵⁴ С. В. Б о р о д и н, *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*, Москва: Юрист 1994, s. 107-108.

⁵⁵ Б.В. З д р а в о м ы с л о в, *Уголовное право Р Ф. Особенная часть*, Москва: Проспект 2000, s. 31.

⁵⁶ ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, №3, s. 3.

dla innych osób. Jeśli jednak na skutek dokonania zabójstwa w sposób adekwatny do jego ustawowego opisu poniosły one śmierć, czyn taki należy rozpatrywać także w oparciu o p. a cz. 2 art. 105 k.k.FR. Od strony subiektywnej dla ustalenia postaci zamiaru, istotny jest stosunek sprawcy zarazem do faktu śmierci ofiary, jak i faktu stworzenia realnego zagrożenia dla bliżej niesprecyzowanego kręgu osób.

W oparciu o przepis art. 105 cz. 2 p. e.1 k.k.FR odpowiada sprawca zabójstwa, którego motywem zachowania jest krwawa zemsta. Celem takiego zabójstwa jest pomsta (rewanż) za rzeczywistą lub urojoną krzywdę, dokonaną na sprawcy krzywdy lub jego rodzinie. Z reguły krwawa zemsta jest następstwem zabójstwa krewnego i jako rodowy zwyczaj rozpowszechniona w niektórych republikach Północnego Kaukazu (Czeczenia, Inguszetia, Osetia Północna). Zabójstwo, będące kulminacją krwawej zemsty, należy odróżnić od zabójstwa, motywem którego jest zemsta na tle obyczajowym. To drugie popełniane jest przez tzw. krewniaków, czyli osoby uznające się za rodzinę z powodu „braterstwa krwi” (*обмен кровью* – wymiana krwi). Najczęściej zjawisko „krewniactwa” spotyka się w subkulturze więziennej, a zabójstwo z zemsty za krzywdę krewniaka, w braku innych okoliczności obciążających, traktowane jest jako zabójstwo typu podstawowego (art. 105 cz. 1 k.k.FR)⁵⁷.

Pośród przepisów stanowiących kodeksowe ramy zabójstw typu kwalifikowanego znamiona charakterystyczne dla podmiotu i podmiotowej strony zabójstwa zawierają p. д oraz ж – м art. 105 cz. 2 k.k.FR, przy czym ten pierwszy ma charakter „mieszany” – zawiera także znamiona przedmiotowe.

Zabójstwo popełnione ze szczególnym okrucieństwem wskazane przez ustawodawcę w art. 105 cz.2 p. д k.k.FR posiada swój odpowiednik w polskim k.k. (art.148 § 2 p. 1). Jakkolwiek ocenny charakter wyrażenia „szczególne okrucieństwo” nie pozwala mu nadać ścisłej, precyzyjnej treści, to znaczącą „podpowiedzią” w jego analizie są orzeczenia SNFR, a szczególnie wielokrotnie wskazywane (ze względu na swoją wagę) postanowienie SNFR „O sądowej praktyce w sprawach o zabójstwo”⁵⁸ z 1999 r. najwyższy organ sądowy FR zaleca pojęcie szczególnego okrucieństwa wiązać tak ze sposobem, jak i innymi okolicznościami zabójstwa świadczącymi o jego przejawach w zachowaniu sprawcy, dla którego powinno być oczywiste, że sposób zabójstwa, który wybrał, wiąże się ze szczególnymi fizycznymi cierpieniami ofiary (spowodowanie wielu urazów na ciele ofiary, wykorzystanie trucizny powo-

⁵⁷ И.Я К о з а ч е н к о, *Уголовное право. Особенная часть*, Москва 1997, s. 123 n.

⁵⁸ ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, № 3, s. 3.

dującej męczarnie, spalenie żywcem, długotrwałe pozbawienie jedzenia i picia itd.). Wśród innych okoliczności, nie związanych ze sposobem popełnienia zbrodni zabójstwa ze szczególnym okrucieństwem, wskazuje się na charakter działania sprawcy np. w obecności bliskich ofiary, jeśli sprawca wiedział, że swoim działaniem powoduje ich wyjątkowe cierpienie⁵⁹.

Jeżeli zabójca, działając w sposób pozwalający nawet (poprzez zewnętrzny ogląd czynu) na przyjęcie jego szczególnego okrucieństwa, uświadamiał sobie tylko niebezpieczeństwo swojego zachowania, ale był nieświadomy tego, że sprawia ofierze szczególne cierpienia, jego czyn nie może podlegać ocenie prawnej opartej na kanwie art. 105 cz.2 p. д⁶⁰. Problematyka zabójstwa ze szczególnym okrucieństwem wzbudza co prawda w doktrynie rosyjskiej spory na tle konkretnych przypadków⁶¹, jednakże nie ma na ogół wątpliwości co do tego, że w dwóch z nich szczególnie okrutny sposób popełnienia zabójstwa nie może stać się podstawą kwalifikacji w oparciu o omawiany przepis. Ma na to wpływ istnienie okoliczności łagodzących przewidzianych w art. 107 k.k.FR (afekt) i 108 k.k.FR (przekroczenie granic obrony koniecznej albo środków koniecznych dla zatrzymania osoby, która popełniła przestępstwo).

Zabójstwem o typowo podmiotowych znamionach jest czyn opisany w art. 105 cz. 2 p. ж k.k.FR, czyli zabójstwo popełnione przez grupę osób, grupę osób będących w zмовie lub grupę zorganizowaną. Takie sformułowanie okoliczności obciążających ma swoje źródło w brzmieniu art. 35 k.k.FR określającego rodzaje współuczestnictwa w przestępstwie (*соучастие в преступлении*). Współuczestnicy przestępstwa to: sprawca (sprawcy), organizator, podżegacz, pomocnik⁶². Zatem, p. ж cz. 2 art. 105 k.k.FR należy rozpatrywać w związku z art. 35 k.k.FR. O istnieniu współuczestnictwa w zabójstwie – w myśl przepisów rosyjskiego prawa karnego – można mówić jedynie wówczas gdy:

⁵⁹ Бюллетень Верховного Суда РФ 1998, № 2, s. 15.

⁶⁰ Рог. Бюллетень Верховного Суда РФ 1998, № 6, s. 7.

⁶¹ В. Б о р о д и н, dz. cyt., s. 100.

⁶² Kodeks karny FR rozróżnia następujące typy współuczestników przestępstwa (*соучастники преступления* art. 33 cz. 1 k.k.FR – polski k.k. nazywa ich współdziałającymi – art. 20 k.k.): sprawca (*исполнитель* – dosł. wykonawca art. 33 cz. 1 k.k.FR), organizator (*организатор* – art. 33 cz. 3 k.k.FR), podżegacz (*подстрекатель* – art. 33 cz. 4 k.k.FR), pomocnik (*пособник* – art. 33 cz. 5 k.k.FR). W polskim prawie postaci współdziałania osób przy popełnieniu czynu zabronionego noszą nazwę form zjawiskowych. Sprawstwo, zgodnie z treścią 18 § 1, przybrać może cztery formy: sprawstwo pojedyncze, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo polecające. Podżeganie (art. 18 § 2) i pomocnictwo stanowią samodzielne formy zjawiskowe (niesprawcze) popełnienia czynu zabronionego.

- w popełnieniu przestępstwa brały udział dwie lub więcej osób (art. 32 k.k.FR);
- wszyscy jego współuczestnicy osiągnęli wiek odpowiedzialności karnej (art. 20 cz. 1 k.k.FR);
- wszyscy współuczestnicy byli poczytalni w czasie popełnienia przestępstwa (art. 21 k.k.FR).

Za przestępstwa popełnione przez grupę osób uznaje się takie, w procesie realizacji których uczestniczyły wspólnie co najmniej dwie osoby bez wcześniejszej zmywy (cz. 1 art. 35 k.k.FR). By móc definiować czyn jako zabójstwo popełnione przez grupę osób istotne jest, oprócz uczestnictwa sprawcy, uczestnictwo w procesie pozbawienia życia ofiary innych osób (osoby), które działają wspólnie, przemocą, z zamiarem zabicia. To bezpośrednie uczestnictwo innych osób nie oznacza, że śmiertelne obrażenia muszą być zadane przez każdą z nich. Podobnie należy kwalifikować zabójstwo, kiedy to do realizującego jego znamiona dołączy w tym celu inna osoba⁶³.

Przestępstwo popełnione przez grupę osób będących w zmywie ma miejsce wtedy, gdy współuczestnicy umawiają się co do wspólnego popełnienia przestępstwa (cz. 2 art. 35 k.k.FR), ale grupa taka nie ma trwałego, stabilnego charakteru, i wcześniej nie została zorganizowana, powołana do popełniania jednego lub wielu przestępstw, bowiem wtedy przestępstwo uznaje się za popełnione przez grupę zorganizowaną (cz. 3 art. 35 k.k.FR)⁶⁴. Sąd Najwyższy FR⁶⁵ wyjaśnia, że wcześniejsza zmywa na zabójstwo wymaga wyrażonego w dowolnej formie porozumienia dwóch i więcej osób, które dochodzi do skutku przed rozpoczęciem działań bezpośrednio skierowanych na pozbawienie życia ofiary. Jeżeli w takim zabójstwie ze sprawcą współdziałają inne osoby w charakterze organizatorów, podżegaczy czy pomocników, ich działania należy oceniać w oparciu o art. 33 w zw. z art. 105 cz. 2 p ж k.k.FR⁶⁶. Jeśli jednak ze strony innych osób brak jest bezpośredniego uczestnictwa w pozbawieniu życia człowieka, czyli brak fizycznej przemocy w chwili czynu, to nie można mówić o odpowiedzialności za zabójstwo popełnione przez grupę osób.

---

⁶³ ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, № 3, s. 4.

⁶⁴ Г.М. Миньковский, А.А. Магомедов, В.П. Ревин, *Уголовное право России*, Москва: Издат. „Альянс”, Издат. „Брандес” 1998, s. 55-58.

⁶⁵ ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, № 3, s. 4.

⁶⁶ Тамże, s. 4.

Uznanie zabójstwa za popełnione przez grupę zorganizowaną powoduje, że działania wszystkich jej uczestników, niezależnie od ich ról w przestępstwie, należy traktować jako współsprawstwo. Tak samo, jak można sądzić, należałoby oceniać zabójstwo popełnione przez członków wspólnoty przestępczej (*преступное сообщество*)⁶⁷, pomimo braku ewidentnego wskazania przez ustawodawcę zastosowania w tych okolicznościach art. 105 cz. 2 p. ж k.k.FR.

Okoliczności obciążające zabójcę, wskazane przez rosyjskiego ustawodawcę w p. 3 cz. 2 art. 105 k.k.FR, zdominowane są motywem działania sprawcy, którym jest pragnienie uzyskania korzyści. Tak więc zabójstwo z pobudek uzyskania korzyści lub na zlecenie, jak również połączone z rozbojem, wymuszeniem lub bandytyzmem „zakłada” w każdej wyodrębnionej w brzmieniu przepisu formie potencjalną korzyść. Dominacja tego motywu nie oznacza jego wyłączności, a przy tym nie przesądza o niemożności jego wykluczenia w działaniu sprawcy. Wspomniana korzyść, jak stanowi p. 11 postanowienia Plenum SNFR z 27 stycznia 1999 r., jest dążeniem do osiągnięcia zysku w sensie najszerszym. Zabójstwo zaś z pobudek uzyskania korzyści ma miejsce wówczas, gdy jego motywem było osiągnięcie materialnego zysku przez winnego popełnienia czynu lub inne osoby, bądź uchronienie się od mate-

---

⁶⁷ Zgodnie z art. 35 cz. 4 k.k. FR przestępstwo uznaje się za popełnione przez wspólnotę przestępczą (organizację przestępczą), jeśli zostało ono popełnione przez opartą na określonej strukturze (структурированной) grupie zorganizowanej lub związek grup zorganizowanych działających pod wspólnym (единым) kierownictwem, których członkowie łączą się w celu wspólnego popełnienia jednego lub kilku ciężkich, albo szczególnie ciężkich przestępstw w celu bezpośredniej lub pośredniej finansowej lub innej materialnej korzyści. Od wspólnoty przestępczej należy odróżnić zorganizowaną grupę (организованная группа), rozumianą jako stałą grupę osób uprzednio łączących się w celu popełnienia jednego lub kilku przestępstw (art. 35 p. 3 k.k.FR). Art. 35 k.k.FR charakteryzuje ponadto przestępstwo popełnione przez grupę osób (группа лиц) – cz. 1 oraz przestępstwo popełnione przez grupę osób będących w zмовie (группа лиц по предварительному сговору) – cz. 2. Polski k.k. w art. 65 § 1 (także w art. 258 § 1) posługuje się terminami zorganizowanej grupy oraz związku mającego na celu popełnienie przestępstwa. Nie wyjaśnia jednak bliżej ich istoty, choć z pewnością można wskazać pewne minimum cech charakterystycznych. Grupa zorganizowana jest mniej od związku liczna, posiada swojego przywódcę, a jej celem jest popełnianie przestępstw w ramach swojej struktury. Związek zaś jest organizacją zrzeszającą co najmniej trzech członków, a jego istnienie, cel, ustrój mają tajny charakter. Posiada odpowiednią strukturę wewnętrzną, kieruje się określonym programem. W ramach struktury organizacyjnej związku członkowie kierują się ustaloną dyscypliną i podporządkowani są kierownictwu związku (por. Wyrok SN z 9.05.1983r., Rw 409/83, OSPiKA 1984, nr 6, poz. 128; Wyrok SN z 27.10.1995 r., III KRN 122/95, Orz. Prok. i Pr. 1996, nr 5, poz. 5).

rialnych strat⁶⁸. Tenże punkt postanowienia określa ponadto cechy zabójstwa na zlecenie, które jest uwarunkowane otrzymaniem przez wykonawcę (sprawcę) zlecenia w zamian za korzyść materialną lub inne wynagrodzenie i współdziałaniem co najmniej zlecającego zabójstwo (zwykle jest to organizator lub podżegacz). Motywy zlecenia mogą być różnorodne (zemsta, zawiść itp.), a odpowiedzialność ponoszą osoby organizujące zabójstwo za wynagrodzeniem lub okazujące pomoc w popełnieniu takiego zabójstwa, zgodnie z odpowiednią częścią art. 33 i p. 3 cz. 2 art. 105 k.k.FR⁶⁹. Jeżeli jednak zabójstwo na zlecenie dokonane jest przez grupę zorganizowaną lub wspólnotę przestępczą, wszyscy współuczestnicy, bez względu na ich rolę w przestępstwie, odpowiadają zgodnie z art. 105 k.k.FR cz. 2 p. 3, bez odwołania do art. 33 tejże ustawy. Każdemu współuczestnikowi z osobna należy udowodnić zamiar zabójstwa.

Zabójstwo połączone z rozbojem, wymuszeniem lub bandytyzmem to umyślne pozbawienie życia człowieka w procesie popełnienia wymienionych przestępstw i podlega ocenie zgodnie z art. 105 cz. 2 p. 3 k.k.FR, w związku z artykułami kodeksu przewidującymi odpowiedzialność za rozbój, wymuszenie, bandytyzm⁷⁰. Sprawiedliwe ukaranie sprawcy wymaga jednak odróżnienia zabójstwa dla korzyści w „czystej postaci” od zabójstwa dla korzyści połączonego z rozbojem, wymuszeniem czy bandytyzmem. Właściwe rozpoznanie tych dwóch ostatnich nie nastęrcza większych trudności, ale zabójstwo dla korzyści połączone z rozbojem nie posiada wyraźnej linii rozgraniczenia od zabójstwa z pobudek uzyskania korzyści w „czystej postaci”. W doktrynie pojawiają się różnorakie kryteria ich rozróżnienia (np. moment przejęcia wartości majątkowych, sposób popełnienia zabójstwa)⁷¹. Wśród uczonych rosyjskich przeważa pogląd mówiący o trzech znamionach kumulatywnie określających cechy zabójstwa dla korzyści połączonego z rozbojem. Są to: napaść, zawładnięcie majątkiem – jako cel, zawładnięcie majątkiem w chwili popełniania zabójstwa lub bezpośrednio po nim. Zabójstwo dla korzyści w „czystej postaci” nie jest powiązane z napaścią i zawsze dokonywane w zamiarze bezpośrednim, natomiast przy napaści rozbójniczej zamiar może być tak bezpośredni jak i ewentualny.

⁶⁸ ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, № 3, s. 4.

⁶⁹ Tamże, s. 4.

⁷⁰ Tamże, s. 4.

⁷¹ Szerzej na ten temat zob.: А. К а р д о в а, *Соотношение умышленного убийства из корыстных побуждений и разбоя*, Социалистическая законность 1976, № 4.

Także art. 148 § 2 p. 2 polskiego k.k. uznaje rozbój za okoliczność obciążającą sprawcę zabójstwa, natomiast nie odnosi się do związku zabójstwa z wymuszeniem bądź bandytyzmem jak w przepisie art. 105 cz. 2 p. 3 k.k.FR k.k.FR. Jednakże – jak już wspomniano wcześniej – jakiegokolwiek ściśle sformułowanie związku zabójstwa z określonym przestępstwem zawęży, niezależnie od rodzaju wykładni, krąg zbiegających się przestępstw, mogących być podstawą surowszej oceny tej zbrodni i wyższego wymiaru kary.

W przepisie art. 105 cz. 2 p. II k.k.FR uregulowano odpowiedzialność za zabójstwo dokonane z „pobudek chuligańskich” (*хулиганские побуждения*), które może zostać popełnione zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym⁷². Na marginesie należy zaznaczyć, że obowiązującemu prawu karnemu rosyjskiemu znany jest także samoistny typ przestępstwa chuligańskiego opisany w art. 213 k.k.FR. W świetle tego przepisu chuligaństwo jest to poważne naruszenie porządku społecznego, odzwierciedlające rażące lekceważenie społeczeństwa, związane ze stosowaniem przemocy wobec obywateli albo groźbą jej zastosowania, jak również zniszczeniem lub uszkodzeniem cudzego mienia. Przywołany przepis nie wskazuje na motywy działania chuligana, ale naświetla pewne podmiotowo-przedmiotowe okoliczności akcentujące klasyczny schemat motywacyjny agresji gniewnej⁷³, a mianowicie to, że głównym celem działania sprawcy jest okazanie braku szacunku dla społeczeństwa i stworzonych przez nie zasad, rażące naruszenie porządku publicznego, działanie przemocą lub stwarzanie jej groźby, a także powodowanie szkód w cudzym majątku. Trafnie zauważa Sąd Najwyższy FR, że demonstracyjne przeciwstawienie się regułom życia społecznego, prowadząc niekiedy do zabójstwa, następuje często bez wyraźnego powodu albo błahego powodu (p. 12 postanowienia SNFR z 27 stycznia 1999 r.)⁷⁴, a więc jest wyrazem braku syntonii społecznej.

Kształtując zabójstwo z pobudek chuligańskich jako przestępstwo typu kwalifikowanego, ustawodawca wyraźnie kładzie akcent na okoliczności podmiotowe czynu, a więc motywy (pobudki). Doktryna rosyjska nie udziela na ogół jasnej odpowiedzi jakie czynniki o charakterze popędowym, emocjo-

⁷² Пор. Постановление Верховного суда СССР от 16.10.1972 г., 21.09.1977 г., 26.04.1984 г., О судебной практике по делам об убийствах.

⁷³ Tak na tle art. 120 § 14 polskiego z k.k.1969 r. J. Świtka w: *Teoria i funkcja motywu przestępstwa w polskim prawie karnym. Studium psychologiczno-kryminalne*, Rzeszów: KAW 1977, s. 94-95.

⁷⁴ ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, № 3, s. 4-5.

nalnym lub intelektualnym należy rozumieć pod pojęciem „pobudek chuligańskich”⁷⁵, jednak – jak można sądzić – chodzi tu o tego rodzaju pobudkę, która towarzyszy sprawcy chuligaństwa, choć waga naruszonego dobra jest znacząco większa. Wydaje się więc, że w aktywizacji przestępnego zachowania znacząca rola przypadnie uczuciu gniewu⁷⁶, które jednak rzadko występuje w postaci izolowanej, najczęściej towarzyszyć będzie mu nienawiść⁷⁷.

Podobnie problem ten ujmuje W.I. Tkaczenko⁷⁸ pisząc, że podłożem formowania pobudek chuligańskich jest co do zasady „psychiczny układ osobowości”, gniew (*ira*), nienawiść, lekceważący stosunek do ludzi. Z kolei w komentarzu do k.k.FR A.I. Raroga⁷⁹ odnajdujemy myśl, że chuligańskie pobudki oznaczają chęć uzewnętrznienia jawnego braku szacunku dla społeczeństwa, lekceważenia porządku społecznego, wyrażenia egoizmu poprzez wszczynanie burd, awanturnictwo, szyderstwo z ludzi, demonstrację swojej bezwstydnosci i okrucieństwa.

Zważywszy na to, że ustawa pomija kwestię stopniowania winy, okolicznością stanowiącą o włączeniu „pobudek chuligańskich” do katalogu znamion zabójstw typu kwalifikowanego jest niewątpliwie wysoki stopień społecznego niebezpieczeństwa tego czynu, które tkwi nie tylko w samym czynie motywowanym gniewem i nienawiścią, nakierowanym celowo na wyrządzenie szkody społeczeństwu, ale i w charakterze wyjątkowo zuchwałego, zdemoralizowanego sprawcy, pozbawionego wrażliwości na krzywdę innych i szacunku dla zasad współżycia społecznego. Chuligańskie motywy wpływają bowiem ze

---

⁷⁵ Tym bardziej zastanawia pogląd jakoby ustalenie pobudek (motywów) chuligańskich, w odróżnieniu od innych, nie było zadaniem skomplikowanym, bowiem dla pobudek chuligańskich specyficzna jest namacalność, oczywistość, i jawność. Są one czytelnie wyrażone, „krzyczą i biją po oczach” (Szerzej o tym И.Н. Даньшин, *О мотивах хулиганства*, „Правоведение” 1965, № 2.); Popelnieniu zabójstwa opisanego w art. 105 cz. 2 p. i k.k.FR, jak ma to zresztą miejsce w przypadku każdego przestępstwa, towarzyszy ścieranie się motywów, a w związku z tym konieczne dla kwalifikacji czynu w oparciu o ten przepis jest ustalenie wiodącej roli „chuligańskich pobudek”.

⁷⁶ Steniczne uczucie gniewu spełnia jednak dwoistą funkcję – obok ujemnych właściwości posiada również pozytywne cechy. Może bowiem pojawić się jako reakcja przeciwko złu.

⁷⁷ A. G u b i ń s k i, *Zabójstwo pod wpływem silnego wzruszenia*, Warszawa: PWN 1961, s. 56.

⁷⁸ В.И. Т к а ч е н к о, *Квалификация преступлений против общественного порядка*, Москва 1982, s. 15-18.

⁷⁹ А.И. Р а р о г (red.), *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*, Москва: Проспект 2004, s. 302.

skrajnego egoizmu, związanego z nieposzanowaniem godności innego człowieka.

Polski k.k. z 1997 w wersji pierwotnej nie regulował odpowiedzialności sprawcy czynu o charakterze chuligańskim, jednak pod rządami kodeksu karnego z 1969 r., w art. 120 § 14, określone zostały jego znamiona⁸⁰. Także w doktrynie polskiej poświęcono wiele prac⁸¹ zgłębieniu istoty takiego czynu jako przejawu patologii społecznej, analizie jego przyczyn, motywacji, charakteru i osobowości sprawców takich czynów. W obecnej redakcji polskiego k.k., ściślej w § 21 art. 115⁸², odnajdziemy jedynie legalną definicję występku o charakterze chuligańskim, w którego zakres znaczeniowy nie wpisano jednak zamachu na życie człowieka⁸³.

Wysoki stopień społecznego niebezpieczeństwa kolejnej odmiany typu kwalifikowanego zabójstwa dokonanego w celu ukrycia innego przestępstwa lub ułatwienia jego popełnienia, jak również połączonego ze zgwałceniem lub przemocą o charakterze seksualnym (art. 105 cz. 2 p. k k.k.FR) nasuwa skarżenie z art. 148 § 2 p. 2 polskiego k.k., w części mówiącej o związku zabójstwa ze zgwałceniem. Nikczemny cel ukrycia innego przestępstwa (zarówno już popełnionego jak i planowanego w przyszłości), a w efekcie popeł-

---

⁸⁰ Znamiona te to: umyślny zamach na dobro prawem chronione dokonany publicznie, bez powodu lub z błahego powodu, czyn wykazujący rażące lekceważenie zasad porządku prawnego, agresywność działania sprawcy.

⁸¹ Zob. np. Z. P a p i e r k o w s k i, *Chuligaństwo*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1960, s. 72; T. C y p r i a n, *Chuligaństwo wśród młodzieży. Problem społeczny i prawny*, Poznań 1956, s. 12 n.; S. B a t a w i a, S. S z e l h a u s, *Stu nieletnich i młodocianych sprawców „wykroczeń chuligańskich”*, „Państwo i Prawo” 1958, nr 2, s. 250-265; J. Ś w i t k a, *Problemy patologii społecznej*, Warszawa: Wyd. ASW 1974, s. 76 n.; A. M a r e k, *Powrót chuligańskiego charakteru czynu w prawie karnym*, [w:] K. Krajewski (red.), *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70 rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska Oficyna 2007, s. 99 n.; Co do charakteru i osobowości sprawców przestępstw w ogólności zob.: J. Ś w i t k a, *Wola a charakter i osobowość przestępcy*, Zeszyty Naukowe Filii UMCS w Rzeszowie „Prawo i Administracja” 1974, nr 2, s. 125 n.

⁸² Dodanym przez ustawę z 16.11.2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2006 r., nr 226, poz. 1648. Zmiana weszła w życie 12.03.2007 r.

⁸³ Występek o charakterze chuligańskim jest bowiem w świetle art. 115 § 21 umyślnym zamachem na zdrowie, wolność, cześć, nietykalność cielesną, bezpieczeństwo powszechne, na działalność instytucji państwowych lub samorządu terytorialnego, na porządek publiczny, albo polega na niszczeniu, uszkodzeniu lub czynieniu niezdatną do użytku cudzej rzeczy, jeżeli sprawca działa publicznie i bez powodu albo – z oczywiście – błahego powodu, okazując przez to rażące lekceważenie porządku prawnego.

nienie dwóch przestępstw stanowi podłoże takiej, a nie innej kwalifikacji czynu. Problematiczne jednak może okazać się dokonanie właściwej prawnej jego oceny, gdy zabójstwo i drugie przestępstwo popełniane są w różnym czasie lub kiedy, ze względu na złożoność stanu faktycznego, może rodzić się wątpliwość co do trafności kwalifikacji w ramach określonej odmiany typu kwalifikowanego⁸⁴. Dla bytu tego przestępstwa nie powinno mieć natomiast żadnego znaczenia, sądząc po brzmieniu przepisu, czy sprawca zdołał poprzez zabicie człowieka ukryć lub ułatwić drugie przestępstwo, jak też to, czy zabójstwo miało na celu ukrycie lub ułatwienie własnego lub cudzego przestępstwa. Przy tym jeżeli ze strony sprawcy nastąpiła wcześniejsza obietnica takiego zabójstwa, to należałoby sądzić, że będzie on odpowiadać dodatkowo za pomocnictwo (art.33 cz. 5 k.k.FR).

W analizowanym przepisie ustawodawca wyodrębnił zabójstwo połączone ze zgwałceniem lub przemocą o charakterze seksualnym mając na uwadze nieco szerszy kontekst przyczynowy ich popełnienia, czemu dano wyraz w p.13 postanowienia SNFR z 27 stycznia 1999 r. Określono tam ów czyn jako zabójstwo dokonane w procesie realizacji ukazanych przestępstw lub w celu ich ukrycia, a także popełnione np. z motywów zemsty, za okazany sprzeciw przy popełnianiu tych przestępstw⁸⁵. Podobnie zatem jak w polskim prawie karnym ofiarą zgwałcenia mającego związek z zabójstwem może być, jak się wydaje, każdy (niekoniecznie ofiara zabójstwa), a miejsce i czas gwałtu nie odgrywają żadnej roli. Polski kodeksowy katalog zabójstw typu kwalifikowanego nie określa co prawda związku zabójstwa z jakąkolwiek, oprócz zgwałcenia, przemocą o charakterze seksualnym i rozszerzającą jego interpretacja wydaje się niedopuszczalna, ale nie budzi chyba wątpliwości fakt, że okoliczność taka nie może przy wymiarze kary pozostać neutralna. O ile przy zabójstwie w celu ukrycia innego przestępstwa, ze względu na jasno sprecyzowane dążenie, cel, sprawca dokonuje go w zamiarze bezpośrednim, to przy zabójstwie połączonym ze zgwałceniem lub przemocą o charakterze seksualnym zabójca może działać również *cum dolo eventuali*. Jeśli zaś chodzi o ustalenie podstaw odpowiedzialności karnej w sytuacji, gdy

---

⁸⁴ Problem taki może pojawić się np. w związku z zabójstwem jedyne go świadka i zniszczeniem dowodów. Jeżeli świadek złożył już zeznania i przekazał dowody obciążające, kwalifikacja nastąpić powinna w oparciu o p. 6 cz. 2 art. 105 k.k.FR (zemsta na osobie spełniającej swój obywatelski obowiązek), w przeciwnym wypadku czyn winien być oceniany, jak się wydaje, na podstawie p. 8 cz. 2 art.105 k.k.FR.

⁸⁵ ППВС РФ от 27.01.1999, № 1, БВС РФ 1999, № 3, s. 4.

art. 105 cz. 2 p. κ k.k.FR *in fine* stanowi o dwóch „sprzężonych” przestępstwach, to w przypadku dokonania zabójstwa i bezprawnego zamachu na wolność seksualną, intymną sferę życia seksualnego człowieka, kwalifikacja prawna czynu powinna być dokonywana w oparciu o art. 105 cz. 2 p. κ w związku z art. 131 lub 132 k.k.FR⁸⁶.

Z treści art. 19 Konstytucji Federacji Rosyjskiej wynikają gwarancje równych praw i wolności człowieka i obywatela niezależnie od narodowości, rasy i stosunku do religii, co w wypadku wielonarodowego, wielorasowego i wielowyznaniowego państwa, jakim jest Federacja Rosyjska, posiada nie tylko czysto deklaratywne, ale i praktyczne znaczenie. Odbiciem treści tego zapisu jest p. π cz. 2 art. 105 k.k.FR dotyczący zabójstwa z motywów politycznej, ideologicznej, rasowej, narodowej lub religijnej nienawiści lub wrogości w stosunku do jakiejkolwiek grupy społecznej. Motywy (pobudki), wskazane w treści przepisu (narodowa, rasowa, religijna, polityczna, ideologiczna nienawiść lub wrogość) jako motywy specjalne, łączyć się mogą z innymi pobudkami (korzyść, pobudki chuligańskie itp.), ale muszą mieć znaczenie dominujące. Sprawca dąży do „rozprawy” z ofiarą w związku z jej narodową przynależnością, rasą albo wyznawaną wiarą, ideologią czy orientacją polityczną. Działaniu takiemu przyświeca także chęć poniżenia, odarcia z godności i czci określonego narodu, rasy itp., wzbudzenie, sprowokowanie narodowych, religijnych, rasowych waśni, wrogości ideologicznej czy politycznej. Zwykle zabójstwa takie popełniane będą w zamiarze bezpośrednim, o czym świadczy szczególnie cel sprawcy, ale nie jest wykluczony zamiar ewentualny w przypadku, gdy godzi się on ze śmiercią ofiary, w wyniku swoich działań, podjętych dla osiągnięcia innych celów (np. podpalenie domu dla uchodźców, detonacja ładunków wybuchowych w świątyni, w której mogą znajdować się wierni), których realizacji towarzyszą wymienione w art. 105 k.k.FR cz. 2 p. π motywy nienawiści lub wrogości.

Zabójstwo popełnione w celu wykorzystania organów lub tkanek ofiary (p. μ cz. 2 art. 105 k.k.FR) stanowi *novum* w rosyjskim ustawodawstwie karnym. Powodem wprowadzenia takiego unormowania stał się niewątpliwie burzliwy rozwój medycyny w dziedzinie transplantologii, co z kolei spowodowało zwiększające się zapotrzebowanie na ludzkie organy. Jedną z dróg ich pozyskiwania stało się zabójstwo. Cel takiego działania sprawcy wyklucza zamiar ewentualny, a głównym motywem jego zachowania jest zwykle pożą-

---

⁸⁶ Tamże, s. 4.

danie korzyści. Możliwe są z pewnością i inne motywy – chociażby pragnienie przeprowadzenia eksperymentu medycznego czy obawa o życie wymagającej przeszczepu bliskiej osoby. Najczęściej zabójstwa takie wiązać należy z istnieniem nielegalnego obrotu gospodarczego organami i tkankami ludzkimi na potrzeby „podziemia” transplantologicznego⁸⁷, ale ich wykorzystanie może mieć także znacząco odmienny charakter. Jako przykład wykorzystania organów posłużyć mogą obrzędy satanistyczne, kanibalizm, fetyszyzm o podłożu seksualnym, a także wykorzystanie przemysłowe. Dla oceny prawnej analizowanego czynu, jako zabójstwa typu kwalifikowanego, nieistotna jest ostateczna realizacja odzwierciedlonego w zamiarze sprawcy celu. Ustawowa kategoria zabójstw typu kwalifikowanego, jako „szczególnie nagannych” wypadków umyślnego uśmiercania człowieka, nie stanowi monolitu, ale jest zbiorem znacząco niekiedy różniących się od siebie (pomimo tożsamości skutków zachowania), kompleksów znamion, których aktualizacja jest nie tylko wyrazem sprzeczności owych czynów z obiektywnym porządkiem prawnym (bezprawność), ale również świadectwem najwyższego stopnia ich karygodności. Uzasadniając wprowadzenie do polskiego kodeksu karnego typów kwalifikowanych przekonywano⁸⁸, że jest ono odbiciem dążenia do orzekania najsurowszych kar za najcięższe zabójstwa. Przy tej okazji należy wspomnieć, że podobna idea znalazła odzwierciedlenie w rosyjskim kodeksie karnym przewidującym za zabójstwo w okolicznościach obciążających karę od 8 do 20 lat pozbawienia wolności z obligatoryjnym ograniczeniem wolności na okres od roku do 2 lat albo karę dożywotniego pozbawienia wolno-

---

⁸⁷ Według nieoficjalnych danych rosyjskiego MSW (МВД РФ) w niektórych regionach Rosji istnieją „podziemne” kliniki dokonujące pobrań i przeszczepów organów lub tkanek ludzkich, zaś brak aktów oskarżenia z art. 105 cz. 2 p. м k.k.FR w praktyce sądowej wytłumaczyć można wyjątkową trudnością zdobycia dowodów koniecznych do postawienia sprawcom zarzutów. Przypuszczenia o nielegalnych praktykach transplantologicznych potwierdzają także środki społecznego przekazu informując m.in. o zbiorowych mogiłach ludzi w rejonach konfliktów, w których odnajdywane są zwłoki zoperowanych ludzi, u których brakuje organów mających krytyczne znaczenie dla życia człowieka (Г. Ж а в о р н к о в, *Смерть назначена на завтра*, „Понедельник” (пресс-обозрение) 1994, № 46). Prawo FR O transplantacji organów i (lub) tkanek człowieka (О трансплантации органов и (или) тканей человека”) z 22.12.1992 r. określa jakie organy mogą być przedmiotem legalnej transplantacji i upoważnia Ministra Zdrowia FR, wspólnie z Rosyjską Akademią Nauk Medycznych, do zatwierdzania listy takich organów i tkanek ludzkich. Zakazuje ono także wyraźnie pobierania takich tkanek od żywego dawcy ze szkodą dla jego zdrowia, jak również określa przesłanki ich pobrania od zmarłego człowieka. (Zob. Ведомости Съезда народных депутатов и Верховного совета РФ 1993, № 1.).

⁸⁸ Por. *Uzasadnienie projektu k.k. Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny*, Warszawa 1997.

ści, bądź karę śmierci (art. 105 cz. 2 *in fine* k.k.FR), podczas gdy zabójstwo typu podstawowego (art. 105 cz. 1 k.k.FR) karane jest pozbawieniem wolności na okres od sześciu do piętnastu lat z fakultatywnym ograniczeniem wolności do lat dwóch. Trudno natomiast, analizując przepis art. 148 polskiego k.k., potwierdzić trafność argumentacji twórców nowego jego kształtu, odwołującej się do postulatu stosowania najsurowszych kar wobec sprawców zabójstw typu kwalifikowanego, skoro postulat ów w zasadzie nie został zrealizowany, nie licząc podniesienia dolnej granicy zagrożenia karą pozbawienia wolności do lat 12. Górne granice sankcji wyznaczone karami 25 lat i dożywotniego pozbawienia wolności, identyczne dla zabójstwa typu podstawowego jak i kwalifikowanego, jak też nazbyt rozbudowana typologia ciężkich zabójstw, której kryteria „zachodzą na siebie”⁸⁹, daje podstawę do rozważań nad odrzuceniem nadmiernie krępującej kazuistyki poprzez skreślenie przepisu art. 148 § 2 i 3, tym samym nad przywróceniem, w oparciu o art. 148 § 1 k.k., uszczuplonej przez wyodrębnienie typu kwalifikowanego dyskrecjonalnej władzy sędziego w zakresie wymiaru kary.

BIBLIOGRAFIA

I. Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2.04.1997 r., Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483.
- Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1932 r., nr 60, poz. 571.
- Ustawa z 19.04. 1969 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r., nr 13, poz. 94 ze zm.
- Ustawa z dn. 6.06.1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 ze zm.
- Ustawa z 21.05.1999 r. o broni i amunicji, Dz. U. z 1999 r., nr 53, poz. 549 ze zm.
- Ustawa z dn. 21.06.2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego, Dz. U. z 2002 r., nr 117, poz. 1007 ze zm.
- Ustawa z 27.07.2005 r. o zmianie ustawy-Kodeks karny, ustawy-Kodeks postępowania karnego i ustawy-Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. z 2005 r., nr 163, poz. 1363.

---

⁸⁹ M a r e k, dz. cyt., s. 309.

Ustawa z 16.11.2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2006 r., nr 226, poz. 1648.

Ustawa z 26.11.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o Policji, Dz. U. z 2010 r., nr 240, poz. 1602.

*

Уголовный кодекс РФ от 13.06.1996 г. № 63-ФЗ, Собрание законодательства Российской Федерации от 17.06.1996 г. № 25 ss. 2954.

Федеральный Закон от 8.12. 2003 № 162 – ФЗ О внесении изменений и дополнений в Уголовный кодекс Российской Федерации, „Российская газета”, № 252, 16.12.2003, с изм.

Федеральный Закон от 21.07.2004 № 73 – ФЗ О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации, „Российская газета” № 159, 28.07.2004.

Федеральный Закон от 24.07. 2007 № 211– ФЗ О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в связи с совершенствованием государственного управления в области противодействия экстремизму, „Российская газета”, № 165, 01.08.2007.

Федеральный Закон от 27.07. 2009 № 215 – ФЗ О внесении изменений в Уголовный кодекс РФ, „Российская газета”, № 139, 30.07.2009.

Федеральный Закон от 27.12. 2009 № 377 – ФЗ, О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в связи с введением в действие положений Уголовного кодекса Российской Федерации и Уголовно-исполнительного кодекса Российской Федерации о наказании в виде ограничения свободы, „Российская газета”, № 253, 30.12.2009.

II. Literatura

A n d r e j e w I., Polskie prawo karne w zarysie, Warszawa: PWN 1980.

B a f i a J., M i o d u s k i K., S i e w i e r s k i M., Kodeks karny. Komentarz, Warszawa: Wyd. Prawn. 1989.

B a t a w i a S., S z e l h a u s S., Stu nieletnich i młodocianych sprawców „wykroczeń chuligańskich”, „Państwo i Prawo” 1958, nr 2.

C y p r i a n T., Chuligaństwo wśród młodzieży. Problem społeczny i prawny, Poznań: Wyd. Popularnonaukowe KNS 1956.

D a s z k i e w i c z K., Ciężkie zabójstwa (nowe regulacje w prawie karnym), „Monitor Prawniczy” 1997, nr 12.

D o r o s z e w s k i W. (red.), Słownik języka polskiego, t. IV, Warszawa: PWN 1962.

G a r d o c k i L., Prawo karne, Warszawa: C.H. Beck 2006.

G u b i ń s k i A., Zabójstwo pod wpływem silnego wzruszenia, Warszawa: PWN 1961.

- H a n a u s e k T., Aktualne problemy dotyczące pojęcia broni palnej w polskiej teorii kryminalistyki, „Przegląd Sądowy” 1992, z. 4, s. 67.
- K o c h a n o w s k i J., Przepęstwa kwalifikowane przez następstwa w kodeksie karnym, „Państwo i Prawo” 1972, nr 1.
- K o k o t R., Zabójstwo ciężkie (kwalifikowane) w nowym kodeksie karnym, „Państwo i Prawo” 1997, nr 11.
- L e r n e l l L., Wykład prawa karnego. Część ogólna, t. I, Warszawa: Wyd. UW 1969.
- M a r e k A., Kodeks karny. Komentarz, Warszawa: Wyd. LEX a Wolters Kluwer Business 2007.
- M a r e k A., Powrót chuligańskiego charakteru czynu w prawie karnym, [w:] K. Krajewski (red.), Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70 rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle, Warszawa: Wolters Kluwer Polska Oficyna 2007.
- M i c h a l s k i B., Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze. Zeszyt 28. Przepęstwa przeciwko życiu i zdrowiu, Warszawa: Wyd. Ministerstwa Sprawiedliwości 2000.
- P a p i e r k o w s k i Z., Chuligaństwo, „Roczniki Nauk Społecznych” 1960.
- P i k u l s k i S., Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2007 r. (sygn. akt III KK 245/07, OSNKW 2008, nr 3, poz 16), Studia Prawno-ustrojowe, t. 10, Olsztyn: Wyd. UWM 2009.
- P o h l a Ł., Przepęstwo zabójstwa jednym czynem więcej niż jednej osoby (art. 148 § 3 k.k.), „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 10.
- Projekt kodeksu karnego. Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, Warszawa: Wyd. Prawn. 1963.
- Słownik prawniczy polsko-rosyjski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Wyd. PAN 1986.
- S p o t o w s k i A., Pozorny (pomijalny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw, Warszawa 1976.
- S t o l a r c z y k I., Problem jedności – wielości czynów, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 1.
- Ś w i t k a J., Problemy patologii społecznej, Warszawa: Wyd. ASW 1974.
- Ś w i t k a J., Teoria i funkcja motywu przestępstwa w polskim prawie karnym. Studium psychologiczno-kryminalne, Rzeszów: KAW 1977.
- Ś w i t k a J., Wola a charakter i osobowość przestępcy, Zeszyty Naukowe Filii UMCS w Rzeszowie „Prawo i Administracja” 1974, nr 2.
- R e y k o w s k i J., Motyw i bodźce ludzkiego działania, Warszawa: PWN 1972.
- T a r n a w s k i M., Zabójstwa w ujęciu projektu kodeksu karnego z 1993 r., RPEiS 1994, z. 1.
- Uzasadnienie projektu k.k. Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny, Warszawa 1997.
- W o l t e r W., Z rozważań nad kwalifikowanymi typami przestępstw, „Państwo i Prawo” 1972, nr 8-9***
- Б а с т р ы к и н А. И., Н а у м о в А. В. (red.), Уголовное право России. Практический курс, Москва: Издат. Волтерс Клувер 2007.

- Б о р з е н к о в Г.Н., Квалификация преступлений против жизни и здоровья. Учебно-практическое пособие, Москва: Издат. „Зерцало” 2005.
- Б о р о д и н С. В., Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву, Москва: Юрист 1994.
- Ведомости Съезда народных депутатов и Верховного совета РФ 1993, № 1.
- Д а н ь ш и н И.Н., О мотивах хулиганства, Правоведение 1965, № 2.
- Ж а в о р о н к о в Г., Смерть назначена на завтра, Понедельник (пресс-обозрение) 1994, № 46.
- З а г о р о д н и к о в Н.И., Преступления против жизни, Москва: Госюриздат 1961.
- З д р а в о м ы с л о в Б.В., Уголовное право Р Ф. Особенная часть, Москва: Проспект 2000.
- К а р д о в а А., Соотношение умышленного убийства из корыстных побуждений и разбоя, Социалистическая законность 1976, № 4.
- К о з а ч е н к о И.Я., Уголовное право. Особенная часть, Москва 1997.
- К у р с е е в В.В., Особенности квалификации убийства лица или его близких в связи с осуществлением данным лицом служебной деятельности или выполнением общественного долга, Юрист – Правоведь 2007, № 2.
- М и н ь к о в с к и й Г.М., М а г о м е д о в А.А., Р е в и н В.П., Уголовное право России, Москва: Издат. „Альянс”, Издат. „Брандес”, 1998.
- Р а р о г А.И. (red.), Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, Москва: Проспект 2004.
- С к у р а т о в Ю.И., Л е б е д е в В. М. (red.), *Комментарий к УК РФ*, Москва: Издат. Норма 2002.
- Т к а ч е н к о В.И., Квалификация преступлений против общественного порядка, Москва 1982.

III. Orzecznictwo

- Wyrok TK z 16.04.2009, P11/8, OTK-A 2009, nr 4, poz. 49, Dz.U. z 2009 r., nr 63, poz. 533.
- Uchwała SN z 20.01.1972 r., VI KZP 68/71, OSNKW 1972, nr 3, poz. 3.
- Wyrok SN z 5.05.1974 r., III KR 399/73, OSNKW 1974, nr 6, poz. 13.
- Wyrok SN z 13.11.1978 r., II KR 242/78 (niepublikowany).
- Wyrok SN z 17.02. 1980 r., IV KR 15/89, OSNKW 1989, nr 5-6, poz. 42.
- Wyrok SN z 05.10.1981 r., I KR 149/81, OSPiKA 1982, nr 12, poz. 77.
- Wyrok SN z 9.05.1983r., Rw 409/83, OSPiKA 1984, nr 6, poz. 128.
- Uchwała SN z 22.12.1992 r., II KZP 30/93, OSNKW z 1994, nr 1, poz. 6.
- Wyrok SN z 27.10.1995 r., III KRN 122/95, Orz. Prok. i Pr. 1996, nr 5, poz. 5.
- Wyrok SN z 27.11.2000r. WKN 27/00, OSNKW 2001, nr 3-4, poz. 21.
- Uchwała SN z 29.01.2004 r., I KZP 39/03, OSNKW 2004, nr 2, poz. 13.
- Postanowienie SN z 21.09.2005r., I KZP 28/05, OSNKW 2005, nr 10, poz. 94.

Postanowienie SN z 12.12.2007 r., III KK 245/07, OSNKW 2008, nr 3, poz. 16.
Wyrok S.A. w Katowicach z 19.04. 2001, II Aka 80/01, Wok. 2002 nr 7-8, poz. 84.
Wyrok SA w Krakowie z 2.05.2009 r., II Aka, KZS 2009, nr 10, poz. 40.

*

Постановление Верховного суда СССР от 16.10.1972 г, О судебной практике по делам об убийствах.
Постановление Верховного суда СССР от 21.09.1977 г., О судебной практике по делам об убийствах.
Постановление Верховного суда СССР от 26.04.1984 г., О судебной практике по делам об убийствах.
Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 27.01.1999 г. № 1 О судебной практике по делам об убийстве (ст.105 УК РФ), Бюллетень Верховного Суда РФ 1999, № 3.
Постановление Верховного Суда РФ от 25.10.2002 г. № 776п02.
Бюллетень Верховного Суда РФ 1993, № 5.
Бюллетень Верховного Суда РФ 1998, № 2.
Бюллетень Верховного Суда РФ 1998, № 4.
Бюллетень Верховного Суда РФ 1998, № 6.
Бюллетень Верховного Суда РФ 1999, № 6.

HOMICIDE OF THE QUALIFIED TYPE BOTH IN POLISH AND RUSSIAN CRIMINAL LAW

S u m m a r y

The present study constitutes an attempt to analyze the essence of homicides of the qualified type against its legal regulation both in Polish and Russian Penal Code, as well as a modest reflection on the feasibility of the expansion of its typology.

A homicide of the qualified type, as a particularly reprehensible case of intentional killing of another human, does not constitute a monolith in Criminal Code; rather it forms a set of acts, at times significantly different in spite of the identity of consequences, which, in the context of its unlawfulness and highly detrimental impact on society deserves a particularly harsh response and punishment from the penal law.

Therefore, a more severe legal penalty compared to a common corpus delicti is imposed on the offender. Aggravation of a penalty for homicide of the qualified type, as sentencing in Russia reveals, is carried out by increasing both lower and upper thresholds. The expansion the types of homicide in polish penal code of 1997 for homicide of the qualified type was met

with criticism, not only due to its too casuistic engrossment, but also the lack of any difference in punishment for common corpus delicti in its upper threshold.

Słowa kluczowe: zabójstwa typu kwalifikowanego, morderstwo, polskie prawo karne, rosyjskie prawo karne, typologia zabójstw.

Key words: homicide of the qualified type, murder, Polish penal law, Russian penal law, typology of homicides.